

مدیریت شهری

شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳

No.34 Spring 2014

۲۹۷-۳۲۲

زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۲/۹/۳

زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۶/۱۱

بررسی و بازبینی مفهوم شهر دوستدار کودک از مشارکت‌سازی کودکان تا استانداردهای طراحی؛ با ارائه راهکارهای اجرایی و راهبردی

شکوفه بهاروند* - دانشجوی کارشناسی ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد نطنز، یزد، ایران.

Child Friendly Cities Children of the review of contributions to design standards, providing operational and strategic solutions

Abstract

Today, considering the participation of children and children in urban design and town planning processes, can help the city designed by the physical and psychological needs of children to assume. Were based on the Child Friendly Cities fellowship as a future approach in the design process of urban management has been discussed in this paper have been discussed briefly. This paper describes the research methodology - Data included the analysis of library studies and documents have benefited. In the end, after referring to the concept of Child Friendly Cities, the concepts of children's participation in planning and urban management are discussed. Specific design standards for urban areas in general dimensions have been explained.

Keywords: Child Friendly Cities, participation patterns, children's play area, designed for standards.

چکیده

امروزه درنظر گرفتن کودکان در طراحی شهری و مشارکت‌سازی کودکان در فرآیندهای مدیریتی و برنامه‌ریزی شهر، می‌تواند ضمن تاثیر بر مراحل رشد و تعالی کودکان و تربیت و شکوفایی شخصیتی آنها، زمینه‌ساز طراحی مناسب شهرها بر اساس نیازهای فیزیکی و روان شناختی کودکان فرض شود. بر این اساس بوده است که شهرهای دوستدار کودک به عنوان رویکردی آینده پژوهانه در فرآیند طراحی و مدیریت شهری مورد توجه قرار گرفته‌اند که در مقاله حاضر به اختصار مورد اشاره قرار گرفته است. روش تحقیق مقاله حاضر توصیفی-تحلیلی است که از ابزارگردآوری داده مشتمل بر مطالعات کتابخانه‌ای و روش اسنادی بهره برده است. در پایان بعد از اشاره به مفهوم شهرهای دوستدار کودک، به مفهوم مشارکت کودکان در طراحی و مدیریت شهری اشاره شده و استانداردهای خاص طراحی فضاهای شهری در ابعاد کلی تبیین گردیده است.

وازگان کلیدی: شهر دوستدار کودک، الگوهای مشارکت کودکان، فضای بازی، استانداردهای طراحی.

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۲۳۱۴۹۵۶، رایانامه: baharvand@gmail.com

این مقاله از پایان نامه کارشناسی ارشد شکوفه بهاروند استخراج شده است که بدینوسیله مرتب سپاس خود را از راهنمایی استادی راهنمایی و مشاور و معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نطنز اعلام می‌دارد.

مقدمه

۴. و یا در قرن نوزدهم، اندیشمندانی چون «ویلهلم پریر» (Prier) و «استانلی هال» (Hall) در رابطه با محتويات ذهن کودک به تحقیق پرداختند و به تدریج کودک بعنوان «فرد»، مورد توجه قرار گرفت. در این قرن هدف رشد، بیشتر بر آن استوار بود که افراد را از دید سیاسی و اجتماعی برای عضویت جامعه آماده کند. از سویی دیگر، صاحب نظران امر تعلیم و تربیت، کودک را محصول تعامل «طبیعت- تربیت، وراثت- محیط و طبیعت- تجربه» دانسته‌اند (شعاری نژاد، ۱۳۷۹، ص ۳). با این تعریف، نقش فرآگیر محیط‌هایی روشن می‌شود که کودکان در آن حضور می‌باشند. پژوهشگران عصر حاضر نیز در بیان ضرورت‌های اساسی رشد، بر نقش محیط زندگی کودک و امکانات محیط جهت تحرک آزاد و مستقل، گسترش مهارت‌های بدنی و ایجاد پیوندهای عاطفی و روحی با آن تأکید می‌کنند (بهروزفر، ۱۳۸۰، ص ۲۰ به نقل از لافون، ۱۳۶۹). به دنبال آگاهی از اینکه وظیفه نگهداری از کودکان مسئله‌ای اجتماعی است، تفاوت معنادار و پایه‌ای از عباراتی چون ساكت نگهداشتمن کودک و یا مراقبت از کودک روشن می‌شود (Alexander, 1977:525). در مقابل محیط‌های مصنوع در اکثر موقع برقایه نیازهای کودکان بنیان نشده و حتی فضاهای شهری طراحی شده نیز، در تناسب با شرایط فیزیکی- روانی کودکان نیستند. همچنین مشکلات اجتماعی و اقتصادی شهر، مسایل کودکان را افرون ساخته است. از سویی دیگر، در شهرهای کنونی، شاهد ارتباط بلافصل مجتمع مسکونی با شریان‌های اصلی شهر هستیم و اساساً ساخت شهر بر مبنای تسهیل ترافیک و بلوک شهری نهاده شده است؛ لذا کودک امروز امکان تجربه کوچه، خیابان و فضای باز شهر را به عنوان محل زندگی ندارد. اخیراً جنبش‌هایی با شعار «توجه به جوامع صنعتی در شهرهایی زندگی می‌کنند که در تطابق با شرایط فیزیکی و روان شناختی آنها نیست و کشورهای در حال توسعه (از جمله ایران) نیز با سرعت در این مسیر در حال حرکتند. به نظر می‌رسد دیگر زمان نگرانی در مورد سرنوشت کودکان فرا رسیده باشد. زیرا موقعیت

در جوامع شهری، سه واحد اجتماعی «خانواده، مدرسه و فضاهای شهری» در روند آموزش و اجتماعی شدن کودکان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند. هرچند برای کلیه اجزای شهر انتظار مناسب بودن با شرایط فیزیکی و روان شناختی کودکان نمی‌رود، اما در بخش‌هایی از فضای شهر همانند فضاهای باز باید شرایط مناسب برای تجربه کردن محیط در اختیار کودکان قرار داده شود. دور کردن کودکان از محیط شهری به معنای دور کردن آنها از زندگی است. از آنجایی که یکی از پیامدهای خانواده‌های کم جمعیت عصر حاضر، محدودیت تجرب اجتماعی کودکان است، لزوم ایجاد فضاهای شهری که پاسخگوی نیازهای کودکان با توقعات، سبک‌های متنوع زندگی و فعالیت‌های متعدد باشد، بیشتر می‌گردد؛ زیرا کودکان برای اولین بار با تجربه عرصه محله و فضای شهر به تعاملات اجتماعی با گروه همسالان و بزرگسالان می‌پردازند. فضاهای شهری، در پذیرش نقش‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، شیوه زندگی، تعامل عقاید و نهادینه کردن الگوهای رفتاری کودکان از طریق ارتباط موثر میان آموخته‌های پیشین با تجرب فعلی در آنها نقش بسزایی دارد و در نهادیت منجر به احساس تعلق به محیط، بلوغ فردی و اجتماعی و شناخت از خود می‌گردد (Kemp, 2002:171) &

Egretta Sutton طی تاریخ، در نظام‌های اعتقادی

متفاوت، نظریه پردازان بسیاری به مطالعه و تحقیق در

رابطه با کودکان، آموزش، رشد و سیاست‌های رفتاری آنها

پرداخته‌اند، مثلاً:

۱. «زان ژاک روسو» (Jean Jacques Rousseau) (قرن هجدهم)، اعتقاد داشت که رشد و تکامل استعدادها و رفتار باید به صورت طبیعی و بدون مداخله جامعه صورت گیرد. وی نظریات خود را در رابطه با پرورش کودک، به طور جامع، در اثر بزرگ «امیل» تصریح نمود.

۲. «پستالوزی» (Pestalozzi ۱۷۴۶-۱۸۲۷) نظریات خود

را در امتداد نظریات روسو دنبال نمود و

۳. در اوآخر قرن هجدهم، «فروبل» (Frobel ۱۷۸۲-۱۸۵۲)،

برای نخستین بار اقدام به تأسیس کودکستان نمود.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۲۹۸

میر شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۲۹۹

تحقیق‌یابی قابلیت مکان‌ها را برای انواع فعالیت و تعاملات اجتماعی کودک مقدور سازد، زمینه ساز ایجاد فرصت‌هایی برای یادگیری از محیط، شکل‌دادن به ویژگی‌های فیزیکی مکان به واسطه تقویت مشارکت کودکان گردد، به کودک، امکان خلق و کنترل قلمروهایی دهد و اسرار و رازهای کودکان را در این مکان‌ها در خود حفظ کند. مکان دوستدارکودک باعث ایجاد حس مفید و مؤثر بودن چه از بعد روان‌شناختی و چه از بعد رفتاری در کودکان می‌گردد. این چنین مکان‌هایی با برخورداری از برخی قابلیت‌ها باعث می‌شوند که کودکان به راحتی قادر به کسب تجارت متنوع و معنا دار در فرایند بلوغ فردی و اجتماعی خود باشند. کشش به سمت مکان، کودکان را به کشف آن مکان و سوسه می‌کند که طی این فرآیند کودکان قادر به توسعه اطلاعات و استعدادهایشان خواهند بود. لذا رفتارهای اجتماعی، خلاقانه و هدفمند کودکان که با برخی قابلیت‌های مشخص مکان‌ها پیوند می‌یابد، باعث یافته‌های محیطی حاصل به بیشتر نیازهای مکان دوستی کودکان پاسخ می‌دهد. معنای هویت نیز زاییده‌ی هزاران واکنش شخصی در مقابل هزاران نوع از جنبه‌های نفوذی محیط است. هنگامی که خواسته‌ها و تمایلات و محرك‌های یک کودک با قوای محیطی اش ارتباط پیدا می‌کند، هویت وی به منصه‌ی ظهور می‌رسد. لذا معنای هویت را نیز می‌توان شائبه‌ای از عرصه‌های پرورشی دانست. از بعد فرهنگی، خلق معنای دوستی کودک با مکان صرفاً در مشابههای ادراکی، فیزیکی یا اجتماعی مکان‌ها نیست، بلکه در حالت ایده‌آل مبتنی بر تجربه کودک و تصورات و طرحواره‌های مشترک کودک از لحاظ فرهنگی با مکان است. اینکه کودکان با برخی محیط‌ها قرین هستند، اشاره به برخی قابلیت‌های ذاتی محیط‌ها دارند که به اراضی برخی نیازها و خواسته‌های کلیدی کودکان نیز منجر می‌شود. هرچند مکان‌های دوستدارکودک یک ضرورت مطلق برای رشد کودکانمان نیستند، ولی به عنوان یک مزیت اصلی منجر به سلامتی فیزیکی و روانی آنها می‌شود. شاید به این دلیل است که

کودکان در محیط‌های شهری امروز رو به زوال است. ترس از نامنی و عدم تناسب فضای شهرها با شرایط فیزیکی و روانی کودکان، آنها را مجبور به عقب‌نشینی از فضاهای عمومی به فضاهای خصوصی و از فضاهای محلات به درون خانه‌ها کرده است. این مسئله باعث تهدید مخصوصیت و پاکی دوران کودکی و همچنین ازین رفتن شرایطی شده است که روان‌شناسان از آن به عنوان فعالیت آزاد نام می‌برند. در نتیجه کودکان در روند توسعه شهری عصر مدرن، شهر متناسب با ویژگی‌های خود را روز به روز بیشتر از دست می‌دهند.

در این مقاله ضمن اشاره به ارتباط و نحوه تعامل طراحی شهر با کودک، به استانداردهای لازم در این رابطه اشاره می‌شود.

مواد و روشها

روش تحقیق مقاله حاضر توصیفی- تحلیلی است که از ابزار گردآوری داده مشتمل بر مطالعات کتابخانه‌ای و روش اسنادی بهره برده است. در ضمن تلاش شده است تا با بررسی بیشینه کتب و منابع موجود، بتوان به مفهوم شهرهای دوستدارکودک و مولفه‌های شناختی آن دست یافت. همچنین از روش فراتحلیل برای تحلیل پدیده مشارکت سازی کودکان بهره گرفته شده است.

پیشینه نظری موضوع

«مکان دوستی» مفهومی است که در آن دو مفهوم کودک و مکان از دو جنبه کاربردی و پدیدارشناسی قابل تأمل است:

۱. «از لحاظ کاربردی»، محیط دوستدارکودک به کودک امکان می‌دهد تا پتانسیل‌ها و قابلیت‌های مکان را محقق سازد و
۲. «از جنبه پدیدارشناسی» این تعاملات به واسطه کاربرد روزانه به کودک امکان می‌دهد تا احساسات و عواطفش را در مورد مکان بسط داده و نقش جدید برای مکان و خود، به واسطه کاربرد مکرر و تحقیق قابلیت‌های مکان تصور نماید.

یک «مکان دوستدار کودک» محیطی است که کشف و

جدول ۱. ابعاد مرتبط با شهر دوستدار کودک و محققین؛ مأخذ: نگارنده.

محققین	ابعاد مرتبط با شهر دوستدار کودک
(Freeman 2006), O'Brien et al (2000, p 264), Malone (2007), Tranter (2006, p 121)	استقلال و تحرک
(Harden 2000; Leonard 2007), Davis and Jones (2004), (Jenkins 2006, Valentine & Roe 2006)	ایمنی و امنیت
(Moore 1996; Valentine 1997), (Sandford Group, 1997), Gaster, 1991; Tranter and pawson, 2001; Gill, 2008; Hart, 2002	دسترسی
(UNCHS, 1996), Chawla, 2002, (Heywood, 2001)	تعاملات اجتماعی

سال ۱۹۸۹ میلادی تدوین گردید و در سال ۱۹۹۰ به مرحله اجراء آمد. در حال حاضر از ۱۹۳ کشور جهان، ۱۹۱ اکشور به این پیمان ملحق شده و خود را ملزم به اجرای آن مفاد نموده‌اند. جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۳ به صورت مشروط به پیمان حقوق کودک ملحق گردیده است. مفاد این پیمان عبارت است از: ماده ۶: بقا و پیشرفت: هر کودک دارای حق طبیعی زندگی است و دولتها باید زندگی، بقا و رشد کودک را تضمین کنند؛ ماده ۱۵: آزادی اجتماعی: کودکان حق دارند که با یکدیگر ارتباط داشته و تشکیل اجتماعات دهند؛ ماده ۱۶: حفظ حریم کودک: امور خصوصی، خانوادگی و مکاتبات کودکان باید در برابر هر نوع دخالت، بی حرمتی و افتراء، محافظت شود؛ ماده ۱۷: دسترسی به اطلاعات مناسب: دولت‌ها باید امکان دسترسی کودکان به اطلاعات مناسب را تضمین کنند و در حمایت انان در برابر اطلاعات زیان آور، بکوشند؛ ماده ۲۷: سطح زندگی: هر کودک حق دارد از سطح زندگی برخوردار شود که رشد جسمی، ذهنی، روانی و اجتماعی او را تامین کند؛ ماده ۲۸: آموزش و پرورش: برخورداری از آموزش و پرورش حق هر کودک است و دولت‌ها باید امکان آموزش ابتدایی را ایگان و اجباری را برای همگان فراهم آوردند؛ ماده ۳۱: بازی و فعالیت‌های فرهنگی: کودک حق بازی، تفریح و مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی و هنری را دارد.

روانشناسی، کودک و شهر
صاحب‌نظران امر تعلیم و تربیت، کودک را محصول تعامل:
۱. «طبیعت- تربیت»،

یکی از مؤلفه‌های توسعه پایدار رانیز کسب تجارت زندگی توسط خود کودکان از طریق مشارکت فعالشان در محیط می‌دانند که این مشارکت با علم به حساسیت منحصر به فرد محیطی کودکان بر مبنای درک و ارزیابی کودکان در محیط پیرامون اجتماعی، فیزیکی، فرهنگی و روان‌شناختی است.

از جمله حقوق کودکان، حفظ بهترین منافع آنها در تمامی جوانب حیات است و مکان دوستدار کودک این حق را در آنها ارتقاء می‌بخشد. در ادامه به حقوق کودکان در کنوانسیون‌ها و بیان‌های بین‌المللی به اختصار اشاره می‌شود.

حقوق، کودک و شهر

۱. اعلامیه جهانی حقوق کودک مصوب ۲۰ نوامبر ۱۹۵۹: در متن این اعلامیه آمده است: اصل «چهارم»: کودک باید از امنیت اجتماعی بهره‌مند گردد، در محیط سالم پرورش یابد و بدین منظور کودکان و مادران باید از مراقبت و حمایت خاص که شامل توجه کافی پیش و بعد از تولد می‌شود، بهره‌مند شود. کودک باید امکان برخورداری از تغذیه، مسکن، تفریحات و خدمات پزشکی مناسب را داشته باشد؛ و اصل «پنجم»: کودکی که از لحاظ بدنی، فکری یا اجتماعی مغلوب است باید تحت توجه خاص، آموزش و مراقبت لازم متناسب با وضع خاص وی، قرار گیرد.

۲. پیمان جهانی حقوق کودک: پیمان جهانی حقوق کودک یک پیمان نامه بین‌المللی است که برای دفاع و حمایت از حقوق کودکان تهیه شده است. این پیمان پس از ده سال گفت و گویین کشورهای عضو سازمان ملل در

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۰۰

روانشناسی است که روابط متقابل بین رفتار و محیط را بررسی می‌کند (مقدم، ۱۳۵۸). رشد تعاریف گوناگونی دارد که یکی از عام‌ترین آنها این است؟ همه تغییرات و تحولاتی که از زمان تشکیل سلول تخم تا هنگام مرگ در انسان روی می‌دهد، رشد حرکتی مستمر، دائمی و پیوسته است که گاه بسیار آهسته و گاه بسیار ناگهانی به وجود می‌پیوندد. به تدریج که کودک رشد می‌کند، تغییراتی چه به لحاظ کمی و چه به لحاظ کیفی در او ایجاد می‌شود. این تغییرات عبارتند از:

۱. «پختگی با رسش» به تغییرات خاصی اطلاق می‌شود که عامل اساسی در آن، گذشت زمان همراه با تکامل و نظام یافتنگی سیستم‌های عصبی است و به تجربه کودک از محیطش، بستگی چندانی ندارد. اگر انسان از نظر پختگی، آمادگی بروز رفتاری را داشته باشد، آن رفتار ظاهرمی‌شود؛ ولی اگر به مرحله‌ای که باید، نرسیده باشد و آمادگی لازم را نداشته باشد، رفتار ظاهر نمی‌شود یا آنطور که شایسته است، به مرحله بروز نمی‌رسد.
۲. «پرورش»^۱ تغییراتی است که بر اثر آموزش و تاثیرات عوامل محیطی در انسان بوجود می‌آید. کودک، در حالی که رشد می‌کند، پرورش هم می‌یابد. پرورش، تغییر در جنبه‌های رفتاری انسان است؛ در صورتی که رشد، تغییرات کمی و کیفی در جسم و روح اوست (احدى و بنی جمالی، ۱۳۸۲). خصوصیات و تغییراتی که در کودک بوجود می‌آید، محصول تعامل بین رسش و یادگیری است. رسش تغییراتی است که بر اثر تکامل نیروهای بالقوه ایجاد می‌شود و تجربه در آن نقشی ندارد؛ در حالی که یادگیری، تغییراتی است که بر اثر تجربه بوجود می‌آید. اهمیت محیط در رشد و تکامل انسان قبل از قرن

میر شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۰۱

۳. «وراثت- محیط» و «طبیعت- تجربه» دانسته‌اند (شعاری نژاد، ۱۳۷۹، ص ۳).
- کودکانی که در شهرهای سنتی ایران می‌زیسته‌اند، آرایش و نظام فضای به صورتی خاص ادراک می‌کردند. نقاط عطف و محورهای شاخص شهر و ابستگی آنها به جهان بینی روان در پس کالبد شهر، ساختار ذهن آنها را تشکیل می‌داد (منصوری، ۱۳۸۹، ص ۳۲). معماری سنتی ایران نیز که بر اساس انطباق با نیازهای مادی و معنوی انسان و شرایط محیط طبیعی طراحی و ساخته شده بود، با تکامل تدریجی خود ترکیبی متعالی از فن و هنر را به وجود آورد. با این تعریف، نقش فراغی محیط‌هایی روشن می‌شود که کودکان در آن حضور می‌یابند. پژوهشگران عصر حاضر نیز در بیان ضرورت‌های اساسی رشد، بر نقش محیط زندگی کودک و امکانات محیط جهت تحرک آزاد و مستقل، گسترش مهارت‌های بدنی و ایجاد پیوندهای عاطفی و روحی با آن تأکید می‌کنند (بهروزفر، ۱۳۸۰، ص ۲۸ به نقل از لافون، ۱۳۶۹). همین اصل ضرورت دوباره طراحی فضاهای شهری معاصر ایران در انطباق با نیازهای کودکان است.

رشد، کودک و شهر

«رشد و تکامل»، عبارت از یک سلسله تغییرات پی در پی و متوالی است که برای رسیدن به هدف واحدی انجام می‌گیرند و آن هدف، «تمکیل نضج» است؛ یعنی «هدف تغییرات طبیعی در طول زمان آن است که کودک را به کمال برد و استعدادهای بدنی و عقلی خود را با گذشت زمان دارا شود». «روانشناسی رشد»^۲، یکی از شاخه‌های

۱. روان‌شناسی رشد (Psychology Developmental)؛ روان‌شناسانی که در این حوزه فعالیت می‌کنند به مطالعه رشد فیزیکی و شناختی در طول دوره زندگی می‌پردازند. این روان‌شناسان معمولاً در زمینه‌هایی مانند رشد نوزادان، کودکان، بالغین، یا سالخوردگان تخصص دارند. برخی از روان‌شناسانی که در این حوزه فعالیت می‌کنند به مطالعه تأثیرات تأخیر رشد می‌پردازند.
۲. باید گفت که امروزه در رابطه با مقوله پرورش در محیط‌های آموزشی مدرسه یاد می‌شود؛ چنانچه در روان‌شناسی مدرسه (School Psychology)؛ روان‌شناسان این رشته در قالب سیستم آموزشی فعالیت می‌کنند و به کودکان در زمینه‌های اجتماعی، عاطفی و درسی کمک می‌نمایند. این روان‌شناسان با معلمان، اولیاء و دانش‌آموزان برای یافتن راه حل‌های مسائل درسی، اجتماعی و عاطفی همکاری می‌کنند. اغلب روان‌شناسان مدرسه در مدارس ابتدایی و راهنمایی فعالیت می‌کنند ولی بعضی از آن‌ها نیز در کلینیک‌های خصوصی، بیمارستان‌ها و دانشگاه‌های اسلامی که درجه دکتری در روان‌شناسی مدرسه دارند، به عنوان مشاور به فعالیت خصوصی می‌پردازند.

خواسته یعنی عملی که از روی میل و دلخواه کودک صورت می‌پذیرد و آفرینش یعنی عملی که در فرایند آن کودک از آفرینندگی و خلاقیت خود بهره برداری می‌کند و از این طریق در ضمیر ناخودآگاه او ثبت می‌شود که رسالت اصلی پسربرروی زمین، آفرینندگی و پرورش خلاقیت‌ها و توانمندی‌های خویش است. فروبل می‌افزاید: «باید شوق به آموختن، آفرینندگی و احترام به موجودیت و حقوق انسانی را در کودک برانگیزیم». اما فروید نیز

نظریات جالب توجهی در مورد رشد کودک دارد.

- «فروید»: از دیدگاه فروید: «پویابی شخصیت از سه سازمان متفاوت به نام‌های «نهاد»، «خود» و «فراخود» تشکیل شده است که:

۱. «نهاد»: آن سازمان درونی است که از بدو تولد، تنها با ارضای نیازها سروکار دارد.

۲. «خود»: آن سازمانی است که میان نیازهای درونی که از سوی نهاد ابراز می‌شود و خواسته‌های بیرونی سازش ایجاد می‌کند.

هجدهم چندان مورد توجه قرار نگرفته است (مقدم، ۱۳۵۸ و اتکینسون و دیگران، ۱۳۷۸).

در اینجا به اختصار، مطالبی از برخی از این اندیشمندان در رابطه با رشد کودکان ارائه می‌گردد. مانند نظریات: - «افلاطون»: کودکان از لحاظ استعداد فطری تفاوت دارند و برای تربیت افراد موثر و سودمند، مردمیان باید تفاوت‌های فردی کودکان را در نظر بگیرند و تعلیمات خود را بر اساس ذوق و استعداد آنان بنانهند.

- «روسو»: تربیت باید با نیرو و استعداد ذاتی کودک سازگار باشد و آموزش به کودک باید بیشتر از راه محسوسات و به کار بردن حواس صورت گیرد نه از راه حافظه.

- «فردريك فروبل»: اولین موسس کودکستان در دنیا (۱۸۷۲-۱۸۵۲) است. او در مورد کودکان و آموزش به آنها به دو اصل اساسی معتقد است: «کار خودخواسته» و «آفرینش». او می‌گوید: باید این دو اصل را به هنگام ارتباط با کودک، در دستور کار خود قرار داد. کار خود

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۰۲

جدول ۱. دوره‌های سنی کودک، اهداف رشد، فضاهای شهری و فضاهای مطلوب برای شهر دوستدار کودک؛ مأخذ: نگارنده.

اهداف رشد	فعالیت‌های	فضای مطلوب
روجیه همکاری گروهی و رقابت به وجود می‌آید. علاقه به کارهای ماجراجویانه دارد. علاقه به کنترل و نظارت در بازی‌ها و قواعد دارد. نیاز و علاقه به ابتکار و استقلال به وجود می‌آید. جدی و فعلی تراز کودکان در سنین پایین تراست. به شکل دهنده گروه بر اساس دختر و پسر می‌پردازد. محیط خودش را واقعی می‌بیند. تصور قابت ماندن کیفی اجسام را کسب می‌کند. (با مفاهیم مقدار، مسافت، وزن و حجم آشنا می‌شود). آشنایی با روابط و نسبت میان اشیاء را کسب می‌کند. روابط اجزاء را نسبت به کل در نظر می‌گیرد. مفهوم فضا و مکان را زودتر از زمان در می‌پاند. درک فواصل مشکل است. جهات اصلی را درک می‌کند. نیروی استدلال دارد، به تصورات و افکار انتزاعی می‌پردازد و به کشف علت می‌پردازد. در آنچه دقت می‌کند، اعطای پذیری دارد. تفاوت انسانها را تشخیص می‌دهد.	بازی‌های گروهی فعال. بازی‌های حرکتی و نمایشی. فعالیت‌های آموزشی.	فضاهای اکتشافی و جستجوگر. فضاهای آموزشی در جهت بروز ابتکار کودک (کارگاه‌های آموزشی). فضاهایی در جهت رشد استقلال و مهارت (فضاهای آزمایشی و تجربی). آموزش بر پایه روش علمی، مشاهده، تجربه و تحقیق استوار باشد. فضاهای مشاوره، مشارکت و مسئولیت (مثل اداره کردن و مدیریت بخشی از کارگاه، فروشگاه، یا سالن اجتماعات)
وابسته‌تر، مسئول تر و منطقی تر است و به تنظیم و تدوین قواعد بازی اهمیت می‌دهد. علاقه به نشان دادن سرعت، قدرت و مهارت در بازی. قهرمان پرستی را آغاز می‌کند. غرق در نشاط و خوش بینی است و به همه کس و همه چیز ابراز علاقه می‌کند. برون گرا است و صفت فرماندهی به ظهور می‌رسد. کوشش در برقراری داد و ستد اجتماعی و تشکیل گروه. برای درک جهان پیرامون خود به نشانه‌ها و رموز زبان و ریاضی تسلط می‌پاند. احساس استقلال و شایستگی اش افزایش می‌پاند. خودآگاه و خود منتقد می‌شود.	بازی بینی برون گرا پیرامون خود	

درست شری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۰۳

ترکیب فضای ادراک انسان از فضای ماهیت مکان را می‌سازد (منصوری، ۱۳۸۹، ص. ۳۱). از بعد روان‌شناختی، درک معنا به واسطه شناخت غیرمستقیم یا حرکت در خارج از جریان و قایع ادراک – کنش صورت می‌گیرد. به عبارتی، وقتی یک فرد در ارتباط مستقیم با موضوعی قرار گیرد، آگاهی و شناخت کامل صورت نمی‌پذیرد. لذا کودکان نیز تنها به واسطه بازتاب محیط در تجارت‌شان، معنا و ارزش ارتباط با مکان را خواهند آموخت، زیرا آگاهی در حین تجربه مستقیم به کمترین حد خود می‌رسد تا حدی که مواجهه با جهان، تقریباً ناخودآگاه و عادی به نظر می‌رسد و مرز تجربه‌ی بین خود و جهان مورد اغفال واقع می‌شود (Heft, 2003: 151). شناخت غیرمستقیم این امکان را برای کودکان فراهم می‌کند تا تجربه‌ی مکان را در ذهن خود منعکس سازند و ماهیت ارتباط خود با مکان را به واسطه‌ی تجربه، تعیین نمایند. نکته‌ی حائز اهمیت در رشد ادراکی کودک این است که این رشد، تقابلی از کنش و ادراک محسوب می‌شود و به صورت چرخه‌ای هم‌دیگر را پشتیبانی می‌کنند. با این دیدگاه، تعامل دیالکتیکی ارتباط کودک با مکان مورد تأیید است. مکان، دارای یک ارتباط واسطه یا دوسویه با کودک در ارتباط با رفتار یا تکالیف وی است. کودک برای ارضای برخی خواست‌ها و نیازهایش با مکان تعامل می‌کند. برای اینکه کودک، مکان خاصی را به لحاظ ارزشی به دیگر مکان‌ها ترجیح بدهد، این مکان می‌بایست خواست‌ها و نیازهای او را ارضاء کند و بین کنش و خصوصیات محیطی مربوطه تناسب ایجاد شود. در این حالت کودک برای ارضای نیازهای خود با محیط تعامل می‌کند. همچنین زمانی که زمینه اجتماعی – اکولوژیکی برای تحقق این قابلیت تقویت می‌شود، کودکان ممکن است نسبت به مکان احساسات عاطفی شدیدی نشان دهند. موضوع مهم برای مفهوم سازی دوستی با مکان در دوران کودکی این است که کودکان با مکان‌هایی روابط عاطفی مطلوبی ایجاد می‌کنند که خواست‌ها و نیازهای آنها را در فرایند رشدشان برآورده کنند. مکان دوستی، پیوندی پرمحلت و تأثیرگذار میان مردم به ویژه کودکان و مکان‌ها است. مکان دوستی، بصورتهای متفاوتی ابراز می‌شود که

۳. «فراخود»: نماینده نظم اجتماعی یا ارزش‌های خانوادگی و فرهنگی در ساخت روانی است. از دیدگاه فروید، هرگاه کودکی در یکی از این مراحل رشد، محرومیت داشته باشد، احتمال می‌رود که همه عمر برای رفع آن کوشش کند.

- «زان پیازه»: ژان پیازه معتقد است رشد کودک در تحول اندیشه و ادراک او نهفته است. از نظر وی رشد عقلی از میان کنش مداوم کودک و جهان پیرامون او پدید می‌آید. پیازه معتقد است که قالب‌های فکری پیوسته در جهت تکامل تغییر می‌یابد و به دو صورت زیستی «سازمان‌دهی» و «سازش» نمودار می‌شود:

۱. «سازمان‌دهی»: رفتارها و کردارهای انسان که در قالب شکل موثری عرضه می‌شود.

۲. «سازش»: به جنبه پویای سازمان‌دهی و استعداد موجود زنده، برای رشد به صورت‌های مختلف و در اوضاع و احوال محیطی متفاوت اطلاق می‌شود. در زمینه اهداف رشد کودک در سنین مختلف می‌توان به جدول زیر اشاره داشت:

«موریس دبس» در کتاب «مراحل تربیت» چنین اظهار نظر می‌کند: «در حدود ۷ یا ۸ سالگی شاگرد رفته در خواندن و نوشتمن و حساب کردن را یاد می‌گیرد. پس از شروع این مواد که در حکم و سیله‌اند و پایه مطالعات دیگر به شمار می‌روند، می‌توان از فکر خاص و مفاهیمی که در این دوره به وجود آمده‌اند به تنظیم برنامه پرداخت.»

مکان‌شهری، رفتار کودک و شهر

مطالعات و تحقیقات متفاوت صورت پذیرفته در مورد بحث مکان از دیدگاه‌های متعدد، همگی در یک نکته اتفاق نظر دارند که تفسیر معنای مکان، شامل تعامل پیچیده بین پاسخ‌های ادراکی، شناختی و عاطفی به محیط می‌باشد و عوامل برخاسته از زمینه در این خصوص نقش بارزی دارند، چراکه درک انسان از مکان هم وابسته به فیزیک یک فضای هم تجربه وی از آن است. از آنجاکه یکی از مؤلفه‌های سازنده مکان، زمان و تجربه انسان‌ها در فضای ایجاد است که دائماً در حال نوشدن است؛ مکان، ماهیتی سیال، جاری و غیر ثابت پیدا می‌کند که

جدول ۲. ویژگیهای روانشناختی کودک؛ مأخذ: علومی، ۱۳۹۰.

ادراکی و شناختی	اجتماعی	عاطفی	جسمانی حرکتی	
صحبت درباره تجارب شخصی با مادر؛ کشیدن خطوط معنادار؛ انجام هر نوع کاری که مستلزم مهارت خاص نباشد؛ کنجکاوی بیشتر در خصوص محیط؛ داستان پردازی و نبود فاصله بین خیال و واقعیت	درک مفهوم شراکت و علاوه به بازی های دسته جمعی؛ مهربانی به کوچکترها؛ مشارکت در کارهای خانه	حالی ناپایدار و متغیر از نظر عاطفی	پایین آمدن از پله ها بدون کمک و مراقبت از خود؛ پرجنسب و جوش و کوشش؛ از رو مواعظ می جهد. لی لی و سنگ بازی	۱-۵ سالگی
کشیدن نقاشی با موضوع؛ شناخت بهتر رنگ ها؛ قوانین دستور زبان را رعایت میکند؛ می تواند بشمارد؛ شناخت عالم و تصاویری که در گذشته دیده؛ توان نتیجه گیری از مشاهدات خود؛ علاقه مند به نمایشها باید با موضوع واقعی؛ قادر به طبقه بندی اشیاء ولی از کوچکی و بزرگی درکی ندارد؛ استقلال بیشتر در تفکر؛ شناخت بر مبنای ظاهر؛ شوق به یادگیری؛ یادگیری بهتر از طریق شرکت در کارهای علمی	بسیار پر توقع در روابط؛ رفتن به خارج از خانه و بازی کردن؛ رعایت نوبت در بازی و تابع مقررات	دیده شدن آرامش در رفتار؛ اعتماد درونی و صمیمیت	دارای تعادل کلی؛ بازی در خارج از خانه؛ طناب بازی؛ لذت بردن از سواری؛ توانایی پرتاب توپ و گرفتن آن	۵-۷ سالگی
شناخت نسبت به ارتباطات فضایی و فواصل زمانی؛ قادر به آموختن و خواندن و نوشتن؛ لذت بردن از رنگ آمیزی؛ توانایی ساخت کاردستی؛ تلقین پذیری بالا؛ نیاز به تجربیات عینی برای سازماندهی افکار؛ عاجز از درک قوانین علوم تجربی؛ درک کوچک و بزرگی اشیاء؛ جذابیت بیش از حد گل، حیوان، عروسک.	شناخت بهتر دنیای اطراف؛ دوست دارد به حساب آورده شود و بیش از همه به او سهم دهنده؛ گستاخ و بی ادب و لجوخ؛ دوستان نزدیک نقش مهمی در اجتماعی کردن او دارند.	بسیار احساساتی- دارای احساسات دوگانه و متضاد؛ حساس در برابر آنچه در اطرافش می گذرد.		۷-۹ سالگی
خودشاسی بیشتر؛ توجه بیشتر به مناظر طبیعی؛ توانایی طبقه بندی اشیاء بر اساس سن و جنس و شکل و موارد استفاده؛ توانایی درک کیت؛ توانایی یادگیری زبانی غیر از زبان مادری	بی ثبات شدن دوستی ها در این سینی؛ بوجود آمدن روح رقابت؛ ورود به مرحله داد و ستد اجتماعی؛ گستردگی شدن روابط اجتماعی؛ علاقه مند به تعلق به گروه یا دسته ای خاص			۹-۱۱ سالگی
به تدریج به مرز تفکر انتزاعی میرسد؛ افزایش نیروی خلاقه در تجسم فضایی و درک روابط عددی؛ درک رابطه علت و معلول؛ درک مفهوم زمان؛ افزایش نیروی اندیشیدن و استدلال از طریق حل مسئله و آزمون راه حل های مختلف.	انتخاب دوستان هم جنس؛ اهمیت خاص همسایان و هم کلاسان نسبت به سایرین؛ محیط اجتماعی، سرچشممه تصورا و اندیشه های خلاق؛ علاقه مند به کارهای گروهی؛ افزایش نیاز به استقلال؛ احتیاج به امنیت و قدرت؛ درک علت قوانین و احترام به رعایت آنها		اهمیت به مهارت های بدنی	۱۱ تا ۱۳ سالگی

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management

شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۰۴

جدول ۳. رفتارشناسی کودک در مکان شهری بر اساس هرم سنی مختلف؛ مأخذ: نگارنده بر اساس بیاژه، ۱۳۷۶.

سن کودک	خصوصیات اخلاقی
۲ ساله؛ ۵ ساله؛ ۱۰ ساله	آرام و ثابت؛ متعادل
۲/۵ ساله؛ ۵/۵ تا ۶ ساله؛ ۱۱ ساله	زود رنج و حساس
۳ ساله؛ ۶/۵ ساله؛ ۱۲ ساله	متعادل
۳/۵ ساله؛ ۷ ساله؛ ۱۲ ساله	درون گرا (متمرکز)
۴ ساله؛ ۸ ساله؛ ۱۴ ساله	ماجرابو و کنجکاو
۴/۵ ساله؛ ۹ ساله؛ ۱۵ ساله	گاهی درونگرا (متمرکز)؛ گاهی بروونگرا (پراکنده)؛ عصبی و احساساتی
۵ ساله؛ ۱۰ ساله؛ ۱۶ ساله	آرام

کودکان بسیار لذت بخش است. حال برای تامین این فضا فراهم آوردن شرایط آب بازی و خاک و شن بازی و دیوارهای مصنوعی به شکل صخره طبیعی مثل نیاوران می‌تواند راه‌گشا باشد.

۲. «فضای باز»: مثل نیاز به این فضای باز دلیل است که کودک بدو؛ انرژی خود را مصرف کند.

۳. «خیابان»: حکم شبکه ارتباطی را داراست که میان فضاهای مختلف قرار دارد به فضای دورچرخه سواری، می‌توان به عنوان نمونه ای از این فضای اشاره کرد.

۴. «فضای ماجرابوی»: فضای سرشار از بی نظمی است مثل زمین‌هایی که در آن کودکان ساختمان می‌سازند یا جنگلهای مخروبه نمونه دیگری است. این فضاهای

می‌تواند زیبایی‌شناختی، حسی یا عاطفی باشد و حس یک مکان، شامل واکنش عاطفی یا بیولوژیکی به محیط کالبدی و فرهنگی است (Tuan, 1991: 199).

فضاهای شهری، کودک و شهر

در رابطه با انواع فضاهای شهر و نیازهای کودکان می‌توان اشاره داشت که:

۱. «محوطه بازی طبیعی»: جویبارهای حاوی مار و ماهی و پرندهای و درختان و علفزار برای بچه ایجاد لذت و صفات ناپذیر همراه با هیجان، فضایی سرشار از زندگی، احترام به طبیعت را می‌آموزد، علت موفق بودن این فضای دگرگونی پذیری مداومش است. بازی در آن به شکل گروهی برای

جدول ۴. انواع فعالیتها و ضرورت طراحی فضاهای کودکانه بر اساس آنها؛ مأخذ: نگارنده بر اساس بیاژه، ۱۳۷۶.

موبوبه به صدا	فعالیت های بدنی	فعالیت های هنری	بازی های داخل یا خارج از خانه و بازدید
۱-۵ سالگی			جمع آوری گونه‌های برگ و ایجاد دفتر گل برای کودک که بتواند کارهای بزرگسالان را تقلید کند
۶-۷ سالگی	بازی های پر جنب و جوش مثل گرگم به هوا در گروه‌های کوچک	تهیه آلبوم و جمع آوری تمبر، سکه و استفاده از آلات موسیقی	نقاشی روی مدل و اجرای نمایشنامه های ساده
۸-۹ سالگی	بازی های پر جنب و جوش در گروه‌های بزرگتر	نقاشی با موضوعات آزاد و تجسمی، آموزش خط، کاردستی با کاغذ و قیچی یا نجاری با ابزار ساده و اجرای نمایشنامه	نگهداری از گل و گیاهان و حیوانات اهلی، عروسک بازی و بردن کودکان به سینما و موزه
۱۰-۱۱ سالگی	بازی های پر جنب و جوش، مثل فوتbal و وسطی	کارهای دستی طریف تراز نقاشی انتزاعی، اجرای نمایشنامه	بازدید از سینما و تئاتر و گردش علمی و مطالعه روی گیاهان و حشرات

که در نهایت منجر به ایجاد قدرت سازماندهی و آموزش و شناخت اجتماعی می‌گردد (آمبلی، ۱۳۷۹، ص ۶۴).

بازی، کودک و شهر
یاد خاطرات دوران کودکی، بی اختیار فضای کوچه‌ها و خیابان‌ها را به عنوان فضای مطلوب بازی در اذهان مجسم می‌کند. خصیصه بازی در خیابان‌ها پدیده‌ی فرهنگی و در عین حال بین‌المللی است. خیابان‌ها و کوچه‌ها به عنوان نهادهای اجتماعی سازی کودکان، کوچه‌ها به عنوان نهادهای اجتماعی سازی کودکان، زمینه‌ای برای فعالیت‌های سازنده و مؤثر در رشد آنها محسوب می‌شود. بازی‌های خیابانی کودکان باعث سرخوشی، شادابی، افزایش مهارت، آزمودن - خطای کردن، ابراز وجود، آزادی، اعتماد به نفس، یاد دادن - یاد گرفتن، افزایش مهارت‌های گفتاری، درک فضایی، بیان خلاقانه، ماجراجویی و کشف می‌شود. بازی آزاد کودکان مفهوم پیچیده‌ای است که تعریف دقیقی ندارد، اما به طور معمول شامل خصوصیاتی نظری لذت‌بخش، خودانگیخته، برنامه‌ریزی نشده، فعال و رها از قوانین بزرگسالان است. کودک در عین بازی کردن، تجربیاتی کسب می‌کند که در حین لذت بردن از آن، بدون اینکه به طور مستقیم درس داده شود، فرایند یادگیری نیز صورت می‌پذیرد (مهجور، ۱۳۷۶، ص ۲۳). فضاییازی آزاد نیز قلمرویی است خارج از خانه که چهار خصیصه‌ی در دسترس بودن، امنیت، انعطاف‌پذیری و فرصت تعامل با دیگر کودکان را دارد (Blinkert, 2004:100). محیط کوچه‌ها و خیابان‌ها با فراهم آوردن امکان تعامل گروه همسالان با اجتماع پیرامون در محلی نه چندان دور از محل زندگی، نقش مهمی در رشد ذهنی، شناختی و ساختار اجتماعی کودکان دارد تاحدی که زمین‌های بازی طراحی شده نمی‌تواند جایگزین آنها شود. لذا طراحی کوچه‌ها و خیابان‌ها همانند زمین‌های بازی می‌بایست در راستای یادگیری کودکان نسبت به مفاهیم، روابط، شکل‌ها، اندازه‌ها و رنگ‌ها و مسایل زیبا شناختی باشد نابراین تلقی آن به عنوان یک موضوع حاشیه‌ای خطا است. محیط کالبدی کوچه و خیابان عاملی تأثیرگذار بر همه کاربران، از جمله کودکان است که به نوبه خود،

مکانی است که خودکودک می‌تواند در آن چیزی بسازد. ۵. «پناهگاه و فضاهای امن»: به این فضاهای جایگاه ویژه‌ای مورد نیاز است. این فضاهای را می‌توان با قرار دادن گوناگونی تدارک دید؛ یعنی می‌توان با لاستیک‌های کهنه در یک سری فضاهای ویژه این فضاهای را فراهم نمود و یا اینکه این فضاهای را طراحی کنیم و با استفاده از مصالح و ابزار معماری آن را اجرا نماییم. همچنین در فضای بازی بچه‌ها، اسباب بازی خصوصاً تا سنین دبستان نقش مهمی دارد است. کودکان ترجیح می‌دهند نزدیک منازل مسکونی خود بازی کنند.

«جان دیوبی»^۳ یکی از صاحب نظران امر آموزش و پرورش معتقد بود که آموزش و پرورش خود زندگی است و هدف تعلیم و آموزش در مورد کودکان می‌بایست بر حل مسائل و مشکلاتی منطبق باشد که کودک در جریان زندگی روزمره و در محیط اجتماعی خود با آنها مواجه است. دیوبی، بزرگ‌ترین عیب روش‌های معمول آموزشی را جدایی بین دانش و عمل می‌دانست (شاتو، ۱۳۷۶، ص ۲۹۹). هسته مرکزی و مفهوم اساسی فلسفه دیوبی را باید در اصطلاح تجربه و امکان تجربه آموخته‌ها در محیطی واقعی جستجو نمود. در جدول ۴ گروه‌های سنی و فعالیتهای مربوط به هر گروه سنی که بایستی در طراحی و طرح ریزی بازی‌های کودکانه مورد توجه قرار گیرد، مورد اشاره قرار گرفته است:

از آنجایی که دنیای اطراف کودکان مخصوص بزرگسالان است، لذا آنها از طریق بازی تلاش می‌کنند فضایی ویژه برای خود بسازند کودکان از بازی به عنوان وسیله‌ای برای درک دنیا، لمس واقعیات، کشف خاصیت فیزیکی اشیاء، تغییر در محیط استفاده می‌کنند و چیزی که آزمایش آنها را جالب می‌کند، استفاده از راههای ابتکاری و از قبل برنامه‌ریزی نشده و استفاده از واقعیات برای ایجاد محیطی خیالی است. گرایش کودکان به دویدن، بازی کردن، خط خطی کردن و نقاشی کردن، امری غریزی و وابسته به دنیای مخصوص و رویای آنها است. در بیان اهمیت بازی، ذکر این نکته بسند است که پژوهشگران به سه مزیت رشد جسمانی، رشد عقلانی (از دو جنبه رشد ذهنی و شناختی) و رشد اجتماعی - عاطفی اشاره دارند

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۰۶

جدول ۵. ویژگیهای فضای بازی و طراحی معماری برای کودکان بر اساس نیاز کودکان؛ مأخذ: پور جعفر و دیگران، ۱۳۸۹، ص ۷۹.

حوزه ها	ویژگیها
روانی	شیوه سازی، خلق و آفرینشگری، آرامش بخشی، اینمنی، لذت بخشی، بازی آفرینی، تشویق بخشی روحی، گسترش احساس اجتماعی کودک
فیزیکی	عطیر و بوی فضای مناسب، بافت و جنس لطیف و غیر مزاحم، حرارت و برودتی، دنجی و خلوت کودکانه، دسترسی آسان و سیر کولاژیون ساده و غیر مبهم.
فضایی	فعالیت و پویایی فضای ساکن بودن فضای ارتباط با طبیعت و فضای سبز، خودمانی بودن فضای باز بودن فضای روشناشی، یادمانی و ادراکی بودن فضای.
رفتاری	تئاتر و نمایشگاهی کودکانه در فضاهای باز کودک با شرکت خود کودکان، استراحت کودک، امکان مطالعه فردی و گروهی، همکاری و مشارکت دهی کودک، کار گروهی و بازیهای تیمی، اختلاط جنسی و سنی کودکان، فعالیتهای بدنی همراه با بازیهای فکری، تمرین های نوشتاری و شنیداری کودکانه، بازی سازی با منظر و طراحی گیاهان و عناصر فیزیکی و بصری پارک.

حس طبیعی احساسات مثبت و منفی را در انسان‌ها ایجاد می‌کند.

عاملی موثر در رشد و هویت بخشی به کودک تلقی می‌شود (Abu-Ghazzeh, 1998:800).

این محیط منجر به ایجاد آگاهی از توانایی‌ها و محدودیت‌های افراد می‌گردد که خود، باعث ایجاد حس برتری و اعتماد به نفس به وسیله آگاهی از مهارت‌های خاص خود می‌شود.

فرهنگ، کودک و شهر

از دیدگاه علوم رفتاری، آنچه معماران می‌آفرینند یک پتانسیل محیطی (بالقوه) برای رفتار انسان است و آنچه یک فرد استفاده می‌کند، تأثیری است که او از محیط می‌پذیرد. از این دیدگاه، نقش «تنوری پوزیتیو» در طراحی حرفه‌ای این است که قابلیت طراحی را بالا می‌برد و وقتی محیط مصنوع در الگوی ویژه‌ای شکل می‌گیرد که منطبق بر رفتار و نگرش و جهان بینی انسان است، اعلام و اظهار رضایتمندی مردم را نسبت به محیط به همراه دارد (اکرمی، ۱۳۸۲، ص ۳۰ به نقل از لنگ، ۱۳۸۰).

لذا با این دیدگاه باید آگاه بود که محیط مناسب، از دید کودکانی با زمینه‌های متفاوت اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی یا شهری با یکدیگر متفاوت خواهد بود. الگوهای ذهنی، متأثر از میزان الفت با محیط و پیش‌شرط‌های جسمی و روانی کودکان است، لذا کودکان با بعضی محیط‌ها بهتر و سریع تر الفت می‌یابند. انس‌گرفتن با یک محیط، صرفاً دلیل برگنی و یا مناسب بودن آن محیط نیست، بلکه به معنای دارا بودن قابلیت‌های بالقوه و بالفعل مناسب برای خوگرفتن کودکان است (بهروزفر، ۱۳۸۰، ص ۴۰). از منظر علم جامعه‌شناسی، دوران کودکی یک پدیده^۶ نیست، بلکه

رویکردهای طراحی، کودک و شهر

در یک دسته‌بندی از رویکردهای مختلف به موضوع کودک و محیط پیرامون، سه رویکرد اصلی برای طراحی و مدیریت فضاهای شهری در یک شهر ایرانی معرفی می‌شود:

۱. طراحی شهری برای فعالیت آزاد کودکان: یکی از راهکارهای موفق در بحث تعامل کودکان با فضاهای بازی کودک، ایجاد مکان‌هایی جذاب برای کودکان است.

۲. طبیعت و ارزش آن در بازی کودکان: از آنچایی که کودکان دنیای اطراف خود را نوعی زمین بازی تصور می‌کنند؛ طبیعت، بستر مناسبی است که می‌تواند آنها را ساعت‌های بخود مشغول سازد. دلیل این امر، سه‌کیفیت محیط طبیعی شامل: تنوع تمام‌نایذیر، انسان ساخت نبودن آنها و حس جاودانگی و پایان‌نایذیری است (Fjortoft, 2004:23). از این‌رو، روانشناسان محیط‌وازه بیوفیلیا^۷ را برای این حس طبیعت دوستی به کار می‌برند. بدین معناکه انسان به طور وراثتی و از لحاظ بیولوژیکی وابسته به طبیعت است و توجه و یا عدم توجه به این

تمایل حضور کودکان در آن می‌شد. از شواهد این سرزندگی حضور فعال کودکان در مراسم مذهبی و مساجد و تکایا بود. علیرغم اینکه این فضاهای در تناسب کامل با شرایط فیزیکی کودکان نبودند، ولی همواره به دلیل بافت فرهنگی- مذهبی آن دوران محلی برای آموزش و تجربه کودکان به شماره‌ی رفتندکه این امر خود باعث ارتقای فرایند جامعه پذیری در کودکان می‌شد و کودکان می‌آموختند که چگونه و تحت چه شرایطی با دیگران ارتباط برقرار کنند تا بتوانند از مزایای زندگی اجتماعی و در میان دیگران زیستن بهره‌مند شوند.

۲. «مفهوم مکان و ارتباط آن با رشد کودک»: مطالعات و تحقیقات متفاوت صورت پذیرفته در مورد بحث مکان از دیدگاه‌های متعدد، همگی در یک نکته اتفاق نظر دارند که تفسیر معنای مکان، شامل تعامل پیچیده بین پاسخ‌های ادراکی، شناختی و عاطفی به محیط می‌باشد و عوامل برخاسته از زمینه در این خصوص نقش بارزی دارند، چراکه درک انسان از مکان هم وابسته به فیزیک مولفه‌های سازنده مکان، زمان و تجربه انسان‌ها در فضا است که دائمًا در حال نو شدن است؛ مکان، ماهیتی سیال، جاری و غیر ثابت پیدا می‌کند که ترکیب فضا و ادراک انسان از فضا ماهیت مکان را می‌سازد (منصوری، ۱۳۸۹، ص ۳۱).

۳. «توانایی شناختی و ادراکی کودک»: معماری و شهر سنتی ایران به دلیل دارا بودن خصوصیاتی نظیر ریتم، تکرار سلسله مراتب، تداوم- پیوستگی، تقارن- تعادل، مقیاس انسانی و کثرت در عین وحدت، طبق اصول گشتالت^۸ باعث سهولت در ادراک محیط می‌گردد. در مورد کودکان نیز این ترتیب تداوم و توالی موجود در معماری سنتی باعث سهولت انعکاس در ذهن کودک می‌گشت، چراکه کودکان، نه از استدلال ذهنی بلکه از تجارب عینی گذشته برای یافتن مسیر و تطابق خود با فضاهای استفاده می‌کنند (Moore, 1990:34).

بیان و تحلیل یافته‌ها
شهر دوستدار کودک محیطی است که در آن کودکان

یک مفهوم^۷ است، در واقع پیش از اینکه وجود خارجی داشته باشد، تصویری است که در ذهن مردم جوامع مختلف شکل می‌بندد. دوران کودکی نه یک مفهوم ثابت که مفهومی متغیر است، یعنی با توجه به تجربیات مردم هر جامعه و ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی آن جامعه در ذهن مردم شکل می‌گیرد و تبلور پیدا می‌کند. به همین دلیل است که سن دوران کودکی، طول زمانی آن و توقعات و تصورات نسبت به آن در جوامع گوناگون متفاوت است (شاه آبادی فراهانی، ۱۳۸۲، ص ۴۸). برای موفقیت یک فضای کالبدی، پیروی از فرهنگ آن اجتماع ضروری است. همان‌گونه که فرهنگ بر تک جنبه‌های زندگی افراد مؤثر است، به همان میزان نیز بر تمام جنبه‌های طراحی محیط مصنوع و فعالیت‌ها نیز مؤثر است. میان محیط بالقوه؛ یعنی محیطی که در ذهن طراح وجود دارد و با آرمان‌های او درآمیخته است و محیط بالفعل؛ یعنی محیطی که در عمل ساخته شده و مورد بهره‌برداری کودکان قرار می‌گیرد، تفاوت‌های زیادی وجود دارد. هر محیط بالقوه قابلیت تبدیل به محیط بالفعل را نخواهد داشت، مگر اینکه با توجه به شرایط فرهنگی، اجتماعی و محیطی آن منطقه برنامه‌ریزی شود (رازجویان، ۱۳۷۶، ص ۳۹). یکی از جنبه‌های مهم و موفق طراحی محیط‌ها از جمله فضاهای باز شهرها نیز، دنباله‌روی از درون مایه‌ها و مضامین خاص آن فرهنگ است. از طریق این نشانه‌های خاص، ارتباط احساسی بین استفاده‌کنندگان و محیط ایجاد می‌شود.

شهر سنتی در ایران، کودک و طراحی شهری
از جمله خصوصیات باز معماری سنتی ایران که باعث تعامل بهینه کودک و معماری می‌شده، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱. «حضور کودکان در متن اجتماع»: معماری سنتی ایران با وجود عدم تعریف فضای خاص ویژه برای کودکان؛ با عجین ساختن آموزش، کار، زندگی اجتماعی و مسایل فراغتی محیط زندگی شهری را تلطیف می‌نمود. این آمیختگی موجب نشاط و سرزندگی محیط و افزایش

جدول ۶. ویژگیهای روانشناسی فضاهای بازی کودکان؛ مأخذ: پور جعفر و دیگران (۱۳۹۰) بر اساس «تئوری خلاقیت اف. نلر» (۱۳۶۹)

ویژگی روانشناسی	تعریف، بیان و احراز حوزه شناختی
۱ نوجویی و نوکاوی	«هیجان ذهنی» و «شعور سیال» به متابه ابزار آزاد اندیشه در بازیهای دوران کودکی.
۲ کاوشگری	حس «کنجدکاوی» نسبت به محظوظه های بازی با تنوع در حد معقول.
۳ خودرهمنوی و خودشکوفایی	یادگیری منکی بر آغازگری مبتنی بر یادگیری خلاق و ایجاد التفات کودکان به مساله کاوه موجود در بازیهای سایت.

سیاستهای خود را بیان کرده و بر مسائل مربوط به سیاستها، فرآیندها و سایر روندهای برنامه‌ریزی شهری یک رویکرد عمومی محسوب می‌شود. در این رویکرد، طیف گسترده‌ای از احتیاجات شهرهایی مد نظر قرار می‌گیرد. بسیاری از گروههای آسیب‌پذیر اجتماعی مثل کودکان، جوانان یا افراد سالخورده احتیاجات خاصی دارند که باید در خط مشی برنامه‌ریزی بطور مناسب لحاظ گردد. در حالی که شهر دوستدار کودک، بخشی از ادبیات شهرسازی در سالهای اخیر را به خود اختصاص داده است. پرداختن به اصول و معیارهای شهر دوستدار کودک نیازمند پژوهش و بومی ساز شخصهای آن می‌باشد. این در حالی است که امروزه کودکان به عنوان یک گروه اجتماعی آسیب‌پذیر در برنامه‌ریزی و سیاست گذاری برای شهرها مورد توجه قرار نمی‌گیرند و یا حتی می‌توان گفت به دست فراموشی سپرده می‌شوند.

بررسی نمونه موردی

مهتمترین اقدامات در زمینه شهر دوستدار کودک در ایران را می‌توان در شهر بم دانست. پس از زلزله سال ۱۳۸۲ در بم، سازمان یونیسف با همکاری دیگر نهادها، پروژه شهر دوستدار کودک را با هدف مشارکت جمعی کودکان تعریف و آن را هدف‌گذاری نمودند. عمدۀ اهداف در نظر گرفته شده برای این طرح عبارت بود از:

۱. «تقویت مشارکت کودکان»: باید به بچه‌ها فرصت داد تا درباره محیط دور و برshan تصمیم‌گیری کنند. این موضوع نباید بعد از اینکه تصمیم‌گرفته شد صورت بگیرد بلکه باید در حین تصمیم‌گیری بچه‌هارا دخالت داد.
۲. «بالا بودن آگاهی اجتماعی»: برای تقویت احترام به حقوق بچه‌ها باید جامعه را آگاه کرد. تمام سطوح مختلف اجتماع بایستی نسبت به این موضوع آگاهی یابد.
۳. «توجه به نیازهای بومی»: در این طرحها باید به

خواسته‌های خود را بیان کرده و بر مسائل مربوط به خودشان بتوانند تاثیرگذار باشند (Smith 2008) هدف از رهیافت شهر دوستدار کودک و یا طراحی شهر برای کودک، ضمانت حقوق کودکان در زمینه‌های مختلف شهری می‌باشد. امروزه بیش از یک سوم جمعیت جهان زیر هجده سال سن دارند و این گروه بخشن مهمی از جمعیت شهری را تشکیل می‌دهند. این در حالی است که این گروه اجتماعی در برنامه‌ریزی های شهری از سوی تصمیم‌گیران و مدیران شهری نادیده گرفته می‌شوند. امروزه در محیط‌های شهری ایجاد محیطی که مورد رضایت کودکان باشد و برای آنان دارای مطلوبیت باشد، مورد توجه برنامه ریزان شهری قرار گرفته و از این رو ضرورت دارد تا با بررسی ادبیات مربوطه، شاخص‌های مهم شهر دوستدار کودک مورد ارزیابی قرار گیرد تا ضمن مشخص شدن نحوه تاثیرات و وضعیت آنان، به باز طراحی شاخص‌های شهر دوستدار کودک پرداخته شود. با توجه به تفاوت‌های فرهنگی و محیطی شهرهای ایران با دیگر شهرهای جهان بایستی شاخص‌های دوستدار کودک باید برای مطالعه بومی سازی شود. اعلامیه جهانی حقوق کودک در ماده یک کودک راکسی می‌داند که کمتر از ۱۸ سال سن داشته باشد (پیام یونسکو، ۱۳۷۱، ص ۴۰). ایجاد یک محیط مساعد برای کودکان مستلزم طراحی یک شهر است که بطور فیزیکی احتیاجات توسعه ای کودکان را رفع نماید و این مستلزم شناخت و باز طراحی شاخص‌های موثر بر شهر دوستدار کودک است. شهر دوستدار کودک، سیستمی از مدیریت محلی خوب است که در آن نظام محلی متعهد به اجرای حقوق کودکان و نوجوانان باشد. در این شهرهای مدیران تصمین می‌نمایند که کودکان را در اولویت قرار داده و آنها را در فرآیند تصمیم سازی در گیر نمایند (1: p: ۱).

(UNICEF,

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۰۹

مشارکت کودک، کودک و شهر

- سمت برابری حقوق اجتماعی و فرهنگی در سلسله مراتب اجتماعی جوامع مدرن پیوند داد (Chawla & Heft, 2002:206). تحقیقات صورت پذیرفته در خصوص مشارکت کودکان، فرایندی سه مرحله‌ای را پیشنهاد می‌نماید: (Strandbu, 2006:13) & Skivenes (1).
۱. «سطح ساختاری»: این سطح به حقوق و موقعیت کودکان در جامعه و حمایت‌های قانونی از آنها و نیز به وظیفه مسئولین در قبال کودکان به عنوان شهروندان جامعه می‌پردازد. مشاوره مسئولین و متولیان امر با کودکان خصیصه اصلی این سطح است.
۲. «سطح شخصی»: در این سطح هر کودک به عنوان یک شخص حقیقی با علایق و عقاید مشخص و ناظر زیرک محیط اطرافش مطرح است که اگر آزادی عمل داشته باشد، محققی نکته سنج و متفسکی ماهر با فطرتی پاک است. بحث اصلی این سطح، زندگی زمان حال کودک است، نه زندگی آینده وی در دوران بزرگسالی است.
۳. «سطح شخصی ارتباطی»: در این سطح، واقعیت‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی محیط‌های متفاوت زندگی کودکان مورد بحث است. با این تدبیر، امکان رفع نواقص تعامل کودکان با بزرگسالان که به دلیل فقدان آگاهی از مهارت‌های بیانی کودکان و نقش بزرگسالان به عنوان حامی و تصمیم‌گیر حادث شده، به حداقل رسانده می‌شود. لازم به یادآوری است توجه به نحوه مشارکت کودکان در معماری سنتی ایران، آموزه‌های فراوانی در اختیار قرار می‌دهد.
- در اسناد ارائه شده در پی نشست جهانی کودک در ۱۹۹۱ اهمیت و ضرورت ایجاد شهرهای مناسب کودکان و نوجوانان به گونه‌ای واقعی و دست یافتنی تصریح شده بود. بدین معناکه همه جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی، سیاسی و شهری حقوق کودک منظور شود تا کودکان بتوانند براحتی از همه امکانات این‌گونه شهرها برخوردار شوند، زیرا کودک، انسانی است دارای شخصیت و هویت با شرایط فردی و اجتماعی و شخصیت کودک در فضای خانه و فضاهای شهری و عمومی شکل می‌گیرد؛ شهر مناسب برای کودکان یعنی نیازهای خاص بچه‌ها، خانواده‌ها و اجتماع توجه کرد.
۴. «توسعه استراتژیهای شهری برای کودکان»: دولت و بخش‌های قانونگذار باید به نیازهای شهری بچه‌ها مانند تأمین ایمنی، و دوری از خشونت توجه خاصی داشته باشد.
۵. «بودجه‌های سازمانی بچه‌ها»: دخیل کردن افراد و نهادهایی که می‌توانند در تأمین بودجه طرحها را یاری برسانند.
۶. «تقویت مشارکت»: بالابردن انگیزه‌های تمامی گروه‌های ذینفع در بالابردن و تقویت مشارکت همه.
۷. «ظرفیت سازی»: بالابردن امکانات و توانایی‌ها و توسعه بالقوه ظرفیتها برای نسلهای آتی بالابردن دانش و آگاهی، کمک به معنادار نمودن روش‌های مشارکت (کامل‌نیا و حقیر، ۱۳۸۸).

دری شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۱۱

محیط، نقش آموزگار ادارد و خود زندگی در محیط است که به کودک می آموزد، چگونه باید تحت تأثیر جهان بینی جامعه پیرامون رشد یابد و بیندیشید. در این نحوه تعامل، مواجهه مستقیم، شرط لازم برای درک درست است و حضور فعال کودک در متن جامعه و مواجهه با موضوعات متفاوت به اندازه نتیجه نهایی اهمیت دارد و نحوه کنکاش و روش تحلیل یک مسئله به اندازه خود پاسخ در رشد ذهنی کودک مؤثر است. اینکه کودکان یک تصویر واقعی از چگونگی کارکرد شهر، اتفاقات متفاوت آن و فعالیت‌های متنوع شهر با عملکرد خوب داشته باشد، بسیار مهم و ضروری است. فضای فیزیکی و روان‌شناسی فضاهای باز شهرها چه طراحی شده و چه طراحی نشده از کارآمدترین جایگاه‌های آموزش و پرورش محسوب می‌شود، بنابراین بهتر است این محیط‌های آموزشی را تا حد امکان مطابق شرایط کاربران و شرایط روز جامعه مناسب و آماده‌سازی شود تا از رشد و آموزش کودکان بهره بیشتری ببریم. در این راستا از مشارکت، درک و برداشت کودکان می‌باشد به عنوان ابزاری برای آشنایی بهتر با قدرت کودکان در بخاطرسپاری، به تصویر آوردن، انتزاعی ساختن و همچنین درک قابلیت‌های محیط و تأثیر و نقش آنها در این ادراک بهره گرفته شود. از ابتدای مطرح شدن پژوهش‌های مشارکت کودکان در طرح‌های شهری الگوهای بسیاری مورد آزمایش قرار گرفته‌اند که حتی برخی از آنان به نظر می‌رسد تنها اسم مشارکت را با خوبی یدک می‌کشند و در عمل نظرات کودکان همچنان نادیده انجاشته می‌شود. در ادامه با برشمایر انواع الگوهای مشارکت کودکان و توضیح هر یک سعی بر مطالعه نگرش‌های مختلف به این مبحث آورده خواهد شد.

لورنزو (Lorenzo-Mark. Francis 2002-Ray 2002) الگوهای مشارکت کودکان در فرآیندهای طراحی شهری را با توجه به روند تکامل حرفه طراحی شهری و تغییرات نگرشی که به کاربران در آن بوجود آمده است در هفت الگو به شرح زیر بررسی می‌دارد:

شهر سالم، شهر امن، شهر سبز و شهری که همه چیز آن در اعتدال باشد. در صورت گسترش آموزش مشارکت، کودکان و نوجوانان مانیز به لحاظ الگوی مشارکت دچار تحول در راستای اندیشه پروری می‌شوند و جامعه مربوط به خود را متحول می‌کنند، زیرا مشارکت حق بنیادی شهروندی است و موجب رشد قابلیت و مسئولیت‌های اجتماعی کودکان و نوجوانان در جامعه می‌شود. به گفته روانشناسان کودک قبل از سن ۶ سالگی به تکامل غایی خود خواهد رسید. مراقبت از کودک در سنین قبل از دبستان (پیش دبستانی) برای اینکه به تکامل برسد، بسیار حساس بوده و نیاز به توجه ویژه دارد. یکی از مسائل مهم در زمینه رشد و تکامل کودک و آمادگی او برای ورود به جامعه و بازارکار، توجه به نیازهای متعدد او اعم از نیازهای اجتماعی، فیزیکی، تغذیه‌ای، سلامت، آموزش پیش از دبستان، سایر آموزش‌های اولیه و مرتبط، سطح سواد مادر و تسهیلات فرهنگی و تفریحی می‌باشد (موسسه همیاران غذا، ۱۳۸۹) وابستگی و توجه به محیط، موضوع مهمی در تعیین اهداف و سیاست‌ها و ادame روند تصمیم‌گیری است. اهمیت این کار در تعیین فاکتورهای موثر و میزان اثرگذار بودن آنها می‌باشد. در اکثر جوامع عموماً قشر کودک به عنوان افراد متخصص هر فرهنگ و جامعه‌ای و منبعی قابل اعتماد برای حل مسائل محیطی، مورد کم توجهی و بی‌مهری قرار می‌گیرند. از آنجایی که در کودکان از جهان کاملاً متفاوت با بزرگسالان است، لذا مشارکت آنها در طراحی، ارزیابی و تکمیل طرح‌ها بسیار پراهمیت است. استفاده از قابلیت‌های مفهومی و تکنیکی کودکان در طراحی و برنامه‌ریزی فضاهای مورد نیازشان، همچنین برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای عمومی، پدیده‌ای است که می‌توان آن را با موضوع برخورد دموکراتیک در ابعاد مختلف فرهنگی، سیاسی و اجتماعی برای حرکت به سمت برابری حقوق اجتماعی و فرهنگی در سلسله مراتب اجتماعی جوامع مدرن پیوند داد (2002:2006 Chawla & Heft).

امکان حضور در متن جامعه برای کودکان، امکان یادگیری، بکار بستن دانسته‌ها، همزیستی با دیگران و چگونه بودن را فراهم می‌کند. لذا در این نوع حضور، کل

جدول ۷. الگوهای مشارکت کودکان: مأخذ: نگارنده با استناد به Ray Lorenzo-Mark. Francis

نام الگو	چشم انداز	شرح	نمونه های موردي
الگوی رومانتیک	کودکان به عنوان برنامه ریزان ریزان- آینده سازان	به کودکان به عنوان طراحان و برنامه ریزانی نگریسته می شود که اغلب از بزرگسالان بهتر کار را به انجام می رسانند.	این تفکر از کارهای طراحان خلاقی مانند اسپیوواک (Spivak 1969) و نیکلسن (Nicholson 1971) در دهه ۶۰ و اوایل دهه ۷۰ میلادی سرچشمه گرفت،
الگوی طراحی و کالتی	طراحی برای کودکان	شهرهوندان حق مشارکت در پروژه های شهری نداشته و طراحان به عنوان وکیل گروه های مختلف طرح های خود را ارائه می دهند.	پروژه های برنامه ریزی دهه ۶۰ میلادی
الگوی نیازها	علوم اجتماعی برای کودکان	ضرورت مشارکت کودکان در طراحی محیط پیرامون با استفاده از علوم روانشناسی محیطی، و به ارتفاعی دیدگاه عموم به لزوم مشارکت کودکان در طراحی محیط های مختص بچه ها می پردازد.	از کسانی که از این دیدگاه بهره برده اند می توان از لینج نام برد.
الگوی یادگیری	کودکان به عنوان یادگیرندها	آموزش به کودکان از طریق مشارکت به اندازه ای تغییرات کالبدی اهمیت دارد. این روش اغلب منجر به آموزش و تغییرات اجتماعی، بدون اعمال تغییرات کالبدی می شود.	بسیاری از برنامه ریزان سعی در استفاده از این الگو در مشارکت کودکان نموده اند که از مهتمترین آنها می توان به آدامز و سور اشاره کرد.
الگوی حقوق گرا	کودکان به عنوان شهرهوندان	تاكید بر حقوق کودکان در شکل دهنی به محیط، به عنوان گروهی از شهرهوندان است.	از جمله پروژه هایی که از این الگو پیروی کردهند می توان به سورای شهر بجهه ها، شهرهای دوستدار کودک که هردو توسط یونیسف حمایت می شوند اشاره کرد.
الگوی نهادینه سازی	کودکان به عنوان بزرگسالان	از کودکان همانند بزرگسالان انتظار می رود رفتار کنند و در فرآیند برنامه ریزی قدرت داشته باشند.	در حال حاضر بسیاری از پروژه های توسعه شهری در کشور های توسعه یافته از این الگو پیروی می کند.
الگوی پیش برندۀ	مشارکت با کمک چشم انداز سازی	کودکان در طرح ها مشارکت دارند اما بزرگسالان نقش اصلی را ایفا می کنند. این الگو بازتاب تفکر فلی ماست و مشارکت را به عنوان عملی آموزنده، اجتماعی و ارتباط دهنده می شناسد. سعی در یافتن راه های احیای دوواره‌ی ایده های دوره کودکی در جهت خلق مکان های کودک محور و با کمک خود کودکان دارد. از نکات مثبت این رویکرده، افزایش میزان مشاهده، کنترل و نظارت بر روند طراحی است. نکته منفی این برخورد، غیر قابل اجرا بودن در تمام شرایط و نیاز به انجام آموزش های لازم در این زمینه توسط طراحان است.	

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۱۲

«ضریب ابعاد بدن کودک در وضعیت ایستاده و نشسته

۱. «توجه به ابعاد و تناسبات بدنی کودک در طراحی

مبلمان فضاهای نیز متناسب با کاربری آن فضا باشد.

۲. «استانداردهای وسایل بازی»: ۱. سرسره: سرسره داده شده است.

۳. «ابعاد مبلمان برای کودک»: تجهیزات باید متناسب با

ابعاد بدن کودکان بوده و شرایط ایمنی لازم را داشته باشد. ابعاد تجهیزات را می توان با استفاده از پارامترهای

استانداردهای فضای شهری، کودک و شهر

۱. «توجه به ابعاد و تناسبات بدنی کودک در طراحی

شهری»: ابعاد و تناسبات بدنی و کالبدی کودک در طراحی

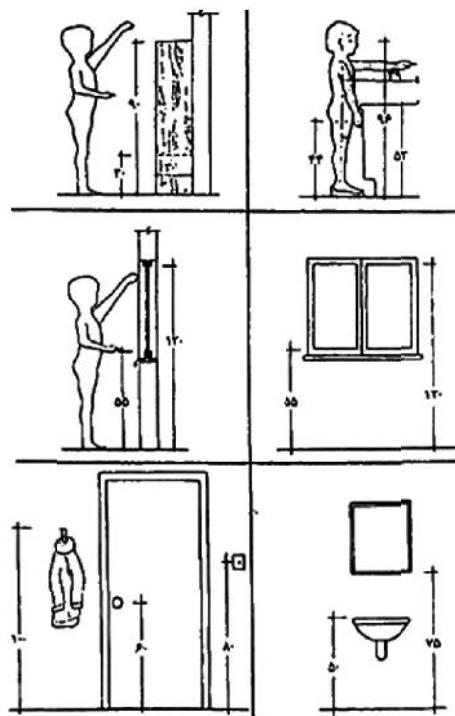
فضاهای شهری اهمیتی اساسی دارد که در تصویر انشان

داده شده است.

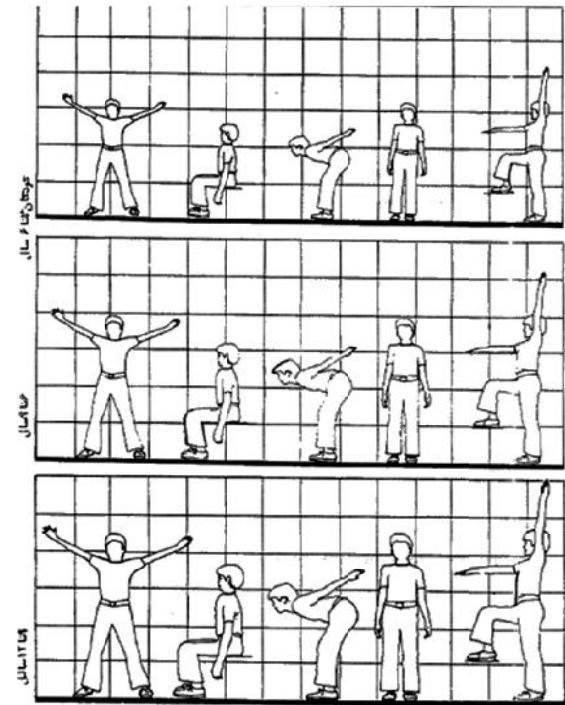
۲. «ابعاد مبلمان برای کودک»: تجهیزات باید متناسب با

ابعاد بدن کودکان بوده و شرایط ایمنی لازم را داشته باشد. ابعاد تجهیزات را می توان با استفاده از پارامترهای

دسترسی به شرح زیر است: الف: سرسره قابل دسترسی

شکل ۲. ابعاد تجهیزات که در حالت ایستاده (به سانتیمتر)؛ مأخذ: قاضی زاده، ۱۳۷۲.

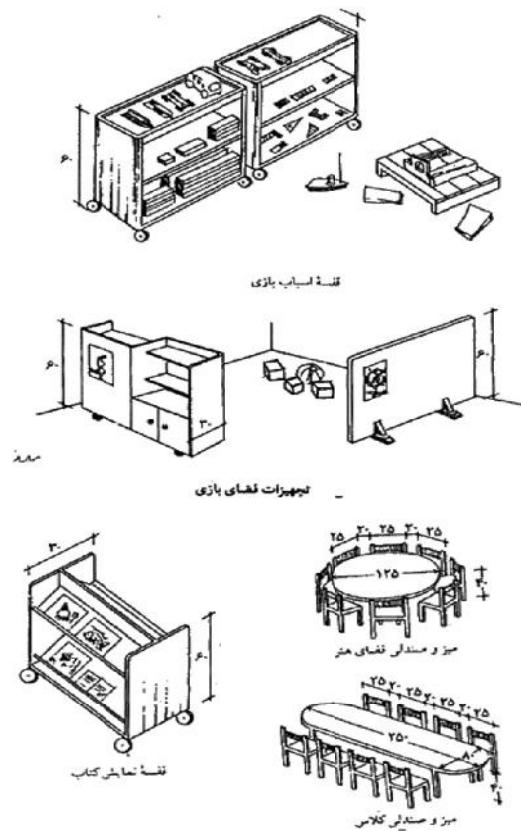

شکل ۱. ابعاد قد کودکان ۶-۳ سال (سانتیمتر)؛
مأخذ: قاضی زاده، ۱۳۷۲.

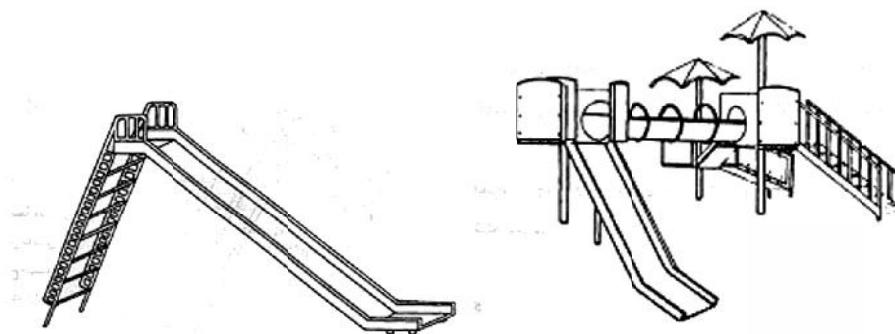
درست شری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۱۳

شکل ۳. تجهیزات فضای آموزش و هنر؛ مأخذ: قاضی زاده، ۱۳۷۲.

شکل ۴. سرسره با وسیله دسترسی پلکان و نرده‌بان؛ مأخذ: آرشیو شخصی.

نرده باید حداقل در ارتفاع ۶۰ سانتیمتری از زمین شروع شده و به صورت موازی با شیب پلکان به فاصله ۱۵ تا ۲۰ سانتیمتر از آن ادامه باید. حداقل ارتفاع محل نشستن ۵۰ سانتیمتر است. هر سرسره باید در شروع حرکت یک محل نشستن داشته باشد. ارتفاع این محل حداقل ۲۱۰ سانتیمتر است و این محل می‌تواند افقی بوده و یا حداقل ۵ درجه شیب در جهت سر خوردن داشته باشد. عرض محل نشستن حداقل ۴۰ سانتیمتر در نظر گرفته می‌شود. اگر ارتفاع محل نشستن بیشتر از ۱۰۰ سانتیمتر باشد در قسمت‌های جانبی باید دارای نرده به ارتفاع حداقل ۵۰ سانتیمتر باشد. حداقل شیب در سطح شیبدار ۳۵ درجه است. عرض سطح شیبدار حداقل ۴۰ و حداقل ۶۰ سانتیمتر است. قست پایانی باید افقی باشد و باید با شیب حداقل ۱۰ درجه ساخته شود و طول آن به شکل و

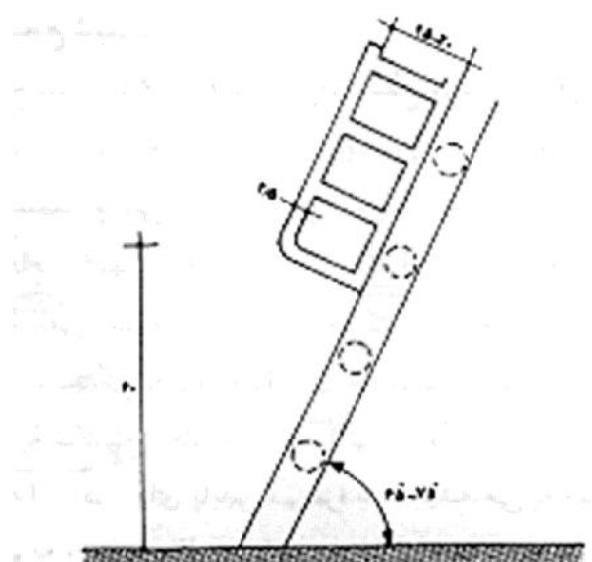
با وسائل ساده: این گونه سرسره‌ها دو نوع هستند: ۱. سرسره قابل دسترسی به وسیله پلکان: در این نوع سرسره دسترسی به محل نشستن یا ایستگاه از طریق بالا رفتن از تعدادی پله تامین می‌شود؛ ۲. سرسره قابل دسترسی به وسیله نرده‌بان: در این نوع سرسره وسائل دسترسی نرده‌بان است که پاخورها ساده‌تر از پلکان و معمولاً به صورت لوله یا پروفیل است.

مشخصات وسیله دسترسی عبارت است از: شیب و سیل دسترسی باید ۶۵ تا ۷۵ درجه در نظر گرفته شود. اگر وسیله دسترسی به سرسره پلکان باشد باید عرض پله حداقل ۴۰ سانتیمتر، ارتفاع هر پله $22/5$ تا ۲۵ سانتیمتر و کف پله حداقل ۲۰ سانتیمتر در نظر گرفته شود. فاصله خالی بین پله‌ها باید بیشتر از ۱۲ سانتیمتر باشد. پلکان با ارتفاع بیش از ۱ متر باید در دو طرف نرده داشته باشد. این

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۴

شکل ۵. مشخصات دستگیره پله‌ها

جدول ۸. استانداردهای تجهیزات کودکان خردسال؛ مأخذ: نگارنده بر اساس ضوابط پیشنهادی مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، ۱۳۸۳

مشخصات	موضوع	
۱۲۰	حدائق ارتفاع حصار محوطه	حصار و نرده
۷۵	حدائق فاصله عناصر افقی نرده	
۱۰	حداکثر فاصله عناصر عمودی نرده	
۲/۵	حداکثر قطر نرده	
۷	حدائق فاصله نرده از دیوار کناری	
۳	حدائق تعداد پله در هر پلکان	پله
۱۰	ارتفاع هر پله برای کودک ۳ ساله	
۱۸ تا ۱۲	ارتفاع هر پله برای کودک ۴ تا ۶ ساله	
۲ درصد	حداکثر شبکه کف پله	
۵۰	ارتفاع نرده پله	
۲۰۰	حدائق ارتفاع سقف راه پله	در و پنجره
۶۵	ارتفاع لبه پایین شبشه درهای بادیزی	
۸۰	ارتفاع محافظ مقابل شیشه	
۵۵	ارتفاع لبه پایین پنجره	
۱۰	حدائق شعاد گردی گوشه های اثاث	اثاث

وضعیت سرسره بستگی دارد و حدائق آن ۵۰ سانتیمتر وجود دارد که به سوءتغذیه مربوط نمی شود. دید غیرطبیعی با افزایش سن از ۵ تا ۱۳ سالگی اضافه می شود.

نتیجه به دست آمده حاکی از آن بود که کاهش دید به سبب استفاده از چشم در شرایط نور کم یا استفاده از چشم با فشار بوده است. بر اساس نتایج مطالعات انجام یافته حدود روشن سازی نباید کمتر از ۱۰۶ لوکس باشد اما می تواند برای استفاده بهینه تا ۲۲۰ لوکس افزایش یابد. روش های خوبی برای برآورد اندازه های بازشوها برای دستیابی به حد مطلوب روشن سازی به وجود آمده اند. اما به عنوان مثال اگر اینها خیلی مشکل به نظر برسند، در مناطق گرم سیری اگر بازشوها مساوی باشند، تقریباً ۸ تا ۱۰ درصد سطح کف اتاق که به طور یکنواخت و در فواصل معین در امتداد دیوار جای داده شده است، معمولاً نور کافی در دسترس قرار می گیرد. معیارهای عمدہ ای که در طراحی یک فضا می توان به آن اشاره کرد عبارتند از: ۱. میزان شدت روشنایی مورد نیاز؛ ۲. مقدار انعکاس سطوح؛ ۳. اختلاف شدت نور یا کنترلاست سطوح در نقاط مختلف فضاء؛ و ۴. نوع نور مورد نیاز و چگونگی تامین این نیاز در فضا. روشنایی مصنوعی: نور مصنوعی از نظر نوع کار و نوع نوری که در فضاها به کار می رود به دو دسته تقسیم می شود: منابع نوری با رشتہ ملتهد؛ و منابع نوری فلورسنت. هر یک از اینها نیز از نظر نوع انتشار به ۵

شرایط ایمنی سرسره نیز عبارت است از: دامنه ایمنی جانی سرسره از لبه های سطح شیبدار ۱۰۰ سانتیمتر است از هر طرف در نظر گرفته شود. دامنه ایمنی در قسمت پایانی سرسره باید حدائق ۱۰۰ سانتیمتر از لبه سطح شیبدار در هر طرف در نظر گرفته شود.

تاب: تاب بر اساس شکل کلی آن و نوع محور چرخش دارای نمونه های متنوع است. ارتفاع تاب یعنی فاصله مرکز محور چرخش آویزها تا کف محل بازی حداکثر ۲۰۰ سانتیمتر است. ارتفاع آویزها تا کف محل نشستن حدائق ۱۶۰ سانتیمتر است. ارتفاع زیر محل نشستن تا کف زمین بازی حدائق ۴۰ سانتیمتر است. عرض محل نشستن حدائق ۳۵ سانتیمتر است. فاصله محل های نشستن از هم و از لبه کناری حدائق ۶۰ سانتیمتر است.

۴. «نور در فضای شهری برای کودک»: نور طبیعی: یکی از مهم ترین روش های در طراحی فضاها و تامین آسایش عنصر نور است. نوردهی مناسب به وسیله روشنی روز ضروری است. ناریزمهان و دیگران در تحقیقاتی که در یک مدرسه نمونه با ۲۲۰ کودک اوتار پرداش هند به عمل آوردهند، به این نتیجه رسیدند که اختلاف فاحشی در حس تبیینی

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۱۵

جدول ۹. دمای موثر موقع راحت در مناطق مختلف؛ مأخذ: نگارنده بر اساس ضوابط پیشنهادی مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، ۱۳۸۳

کمینه	بهینه	بیشینه	فصل	عرض جغرافیایی
۱۴	۱۷	۲۰	زمستان	۵۰-۵۶
-	۱۸	۲۲	تابستان	
۱۵	۲۰	۲۳	زمستان	۲۵-۵۰
۱۸	۲۲	۲۶	تابستان	
۲۲	۲۵	۲۷		مناطق حاره

نداشته و رطوبت نسبی بین ۳۰ تا ۸۵ درصد علماً غیرقابل احساس است و تنها در دمای بیش از ۲۵ درجه سانتیگراد تاثیر رطوبت هوا، بر انسان به مرور افزایش می‌یابد. به طور کلی، براساس مطالعاتی که برای اقلیم‌های مختلف انجم شده، در تابستان حرارت هوا به میزان ۲۴ درجه سانتی گراد با رطوبت نسبی ۵۰٪ برای ۹۸٪ مردم، در زمستان حرارت ۲۰ درجه سانتی گراد با همین مقدار رطوبت برای ۹۷٪ مردم شرایط مطلوبی است. حدود رطوبت که برای کشور ایران به دست آمده، با رطوبت مطلوبی که برای گشوده سانتی گراد و نسبی ۳۰ تا ۶۰٪ در تابستان ۲۱/۵ تا ۲۹ درجه سانتی گراد و در زمستان ۲۰ تا ۲۵٪ درجه سانتی گراد است. جدول ۹ دمای موثر موقع راحت در مناطق مختلف را نشان می‌دهد.

۵. «رنگ در فضاهای کودک»: رنگ به عنوان عنصر تفکیک ناپذیر معماري تاثیر فراوانی در روحیه و رفتار کاربران فضاهای ساختمان‌ها دارد و حالت‌های روانی و عاطفی آنان را تحت تاثیر قرار می‌دهد. تاثیر بصری و روانی رنگ‌ها در انسان به تیرگی و روشنی، سردی و گرمی، کیفیت، کمیت و مکان رنگ بستگی دارد. علاوه بر این، عواملی نظیر شکل، بافت و سطح نور بر تاثیرات روانی رنگ‌ها اثر می‌گذارد. کودکان عاشق رنگ‌های روشون و درخشان هستند و رنگ‌های تیره به نظر آنها رنگ‌های احمقانه هستند. رنگ‌های که به صورت کمی مخلوط شده را خنده دار می‌دانند. تاثیرات روانی رنگ‌ها با شرح زیر است: قرمز: رنگی هیجان انگیز و محرك است. قدرت نفوذ آن زیاد است و توجه را جلب می‌کند. نارنجی: کم و بیش خصوصیات رنگ قرمز را دارد. شاد و جلب کننده است. زرد: درخشان ترین و شادترین رنگ‌های است. به نوعی ملایمتر از رنگ قرمز، هیجان انگیز است. زرد پر رنگ

دسته تقسیم می‌شوند: منابع نوری با نور مستقیم، نیمه مستقیم، غیر مستقیم، مختلف و پکنواخت. چراغهای با نور مستقیم معمولاً در جاهایی مورد استفاده قرار می‌گیرند که رنگ فضاروشن و انعکاس سطوح نسبتاً زیاد است. از آن جایی که در فضاهای کودکان اغلب ترکیبی از نور طبیعی و مصنوعی استفاده می‌شود بهتر است از چراغهای فلورسنت با توزیع نوری بین مستقیم تا یکنواخت یا مختلط استفاده کرد در این صورت ردیف چراغ‌ها عمود بر تخته تدریس و ردیف نیمکت‌ها در نظر گرفته می‌شود و همچنین در فضاهایی که در طول شب ممکن است مورد استفاده قرار گیرد از نظر روانی بهتر است از ترکیب هردو استفاده کرد.

۵. «تهویه و هوای فضاهای داخلی»: حرارت بدن انسان در حالت عادی ۳۷ درجه سانتیگراد و حرارت پوست در حدود ۳۲ درجه سانتی گراد است. در دمای بالاتر از این مقدار، بدن شروع به جذب حرارت و در دمای کمتر از ۳۲ درجه بدن حرارت خود را از دست می‌دهد. رطوبت هوای طور مستقیم بر درجه حرارت بدن انسان تاثیر ندارد، اما با تاثیر بر ظرفیت تبخیر هوای میزان خنک شدن بدن از طریق تعرق موثر است. همچنین رطوبت باعث کاهش دمای هوای خشک می‌گردد. بدین معنی که هر چه هوای گرم تر باشد ظرفیت پذیرش رطوبت بیشتری را خواهد داشت. حرکت هوای باعث افزایش تبادل حرارتی بین بدن و محیط و نیز سبب افزایش تعرق و تبخیر رطوبت از سطح بدن می‌شود. بنابراین در دمای ثابت، افزایش سرعت حرکت هوای میزان مجاز و قابل قبول رطوبت نسبی هوای افزایش می‌دهد. تاثیر سه عامل فوق جهت آسایش انسان بدین ترتیب است: در دمای ۲۰ تا ۲۵ درجه سانتی گراد میزان رطوبت هوای تاثیری بر انسان

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۱۶

میر شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۱۷

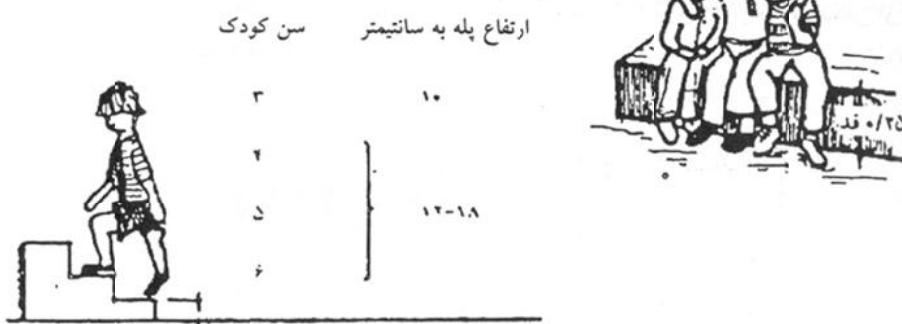
- سنتگین تراز فرم‌های پیچیده‌وبی قاعده به نظرمی‌رسند و فرم‌های عمودی سنتگین تراز مایل است. محل یک شکل در داخل یک ترکیب نیز بروی وزن اثر دارد.
- استفاده از فرم‌های آشنا برای کودکان که بخشی از احساس جذابیت خانه کودک را در او ایجاد کند.
۷. «بافت فضا و کودک»: کودکان دوست دارند همه چیز را مسکنند. عاشق بافت‌های نرم هستند و بافت‌های سخت آزارشان می‌دهند (آسفالت و بتون) هنگام بازی در صورت برخورد و یا افتادن روی این بافت‌های سخت خیلی ناراحت می‌شوند در عوض چمن و فرش بافت‌های نرم ساعتها آنها را به خود مشغول می‌کند. کودکان بافت چوب را خیلی دوست دارند. (چوب طبیعی با تنوع استفاده در ساختمان) سطوح صاف صدرا راحت‌تر منعکس کرده و مواد نرم و متخلخل صدارا بیشتر جذب می‌کنند.
۸. «تزئینات فضا و کودک»: جنبه ظاهري و محتوى معنی‌دارد که می‌تواند یکي و یا هر دو را دارا باشد. تزئینات و عناصر تزئینی در معماری در خدمت تاکید بر ایده اصلی بنا بکار گرفته می‌شوند. (از رشته‌های تزئینی می‌توان برای تاکید بر تفکیک دو عنصر از یکدیگر یا برای تقسیم بصری یک سطح استفاده کرد.) کودکان می‌توانند در خلق تزئینات شرکت داشته باشند (تحریک تخیل کودکان) ایجاد نقاشی‌های دیواری با رنگ، آجر، سرامیک، کاشی دیوار آینه‌ای یا نرده‌زیبا برای پله یا قفسه یا کمد چوبی کار شده باعث تاکید بر جزئیات فضاهای داخلی و درنهایت زیبایی این فضامی‌شود.
۹. «نمای ساختمان شهر و کودک»: مهمترین عنصر در شکل پردازی ساختمان و زبان گویای بنا است. کودکان نیز نسبت به نمای خارجی حساس هستند. نما نیروی هدایت‌کننده مخصوصی برای کودکان دارد و یک نمای با شخصیت و زیبا، تصورات کودک را تقویت می‌کند و به او اهمیت و اعتماد به نفس می‌دهد و حس تعلق را در او قوت می‌بخشد. مخصوصاً اگر نما با تصورات کودک نزدیک باشد باعث تحریک قوه خلاقیت و تخلیل او نیز می‌شود. ایجاد تزئینات و یا المانهای خاص در نمایکه به صورت نشانه‌ها و نقاط تاکیدی در ساختمان باشند، باعث تحریک قوا فکری می‌شود. سبز: رنگی سرد و آرام بخش است. با دیدن رنگ سبز احساس آرامش به وجود می‌آید و استفاده از آن در فضاهای استراحت مناسب است. رنگ سبز انسان را به تفکر و تعمق و می‌دارد و می‌توان آن را در فضاهایی که نیاز به تمرکز فکر است به کار برد. آبی: سردرین و آرام‌ترین رنگ‌های است. در حالت اشباع کامل امنیت و آرامش را القا می‌کند. بنفش: احساس اضطراب و پریشانی را بیان می‌کند. سفید: شادی آفرین و روح افزایست. حاکستری: این رنگ چنانکه نزدیک به سفید باشد، شادی آفرین و چنانچه نزدیک به سیاه باشد، غم انگیز به نظرمی‌رسد.
۶. «فرم فضاهای کودک»: فرم باید به گونه‌ای انتخاب شود که با محتوا و ایده فضا تطبیق داشته باشند:
- فرم‌های پویا (مستطیل) برای فضاهایی که حرکت را القاء می‌کنند. مثل راهرو و استفاده‌کردن از فرم‌های ایستا (مربع) برای فضاهایی که مکان تصمیم‌گیری و مکث هستند مثل هال ورودی.
- فرم‌های بی‌قاعده کودک را وادر به خیال پردازی می‌کنند و استفاده از آن برای کودکان که عاشق فرم‌های نرم و بی‌قاعده هستند بسیار کاراست و خلاقیت آنها را تحریک می‌کند.
- فرم‌های ساده به خصوص فرم‌های متقارن، تعادل را القاء می‌کنند.
- فرم مقرر دعوت‌کننده بودن را القاء می‌کند و برای تاکید روی ورودی بنا بسیار مناسب است.
- فرم محدب حالت پس زننده بودن را القا می‌کند.
- فرم مدور و قوس دار، نرم به نظرمی‌رسد و فرم‌های گوشه دار و شکسته، و سخت.
- درک فرم‌های خوابیده که در جهت افقی گسترش دارند برای انسان راحت‌تر است و فرم‌های ایستا، بداعت و پیچیدگی بیشتری دارند. می‌توان در نقاط تاکید از فرم‌هایی که جهت عمودی دارند و پیچیدگی بیشتری القاء می‌کنند، استفاده کرد.
- وزن احساس یک شیء را با قاعده و بی‌قاعده بودن فرم آن در ارتباط بسیار نزدیک است. فرم‌های عمودی

- برای طراحی نما باید به لبه برخورد بنا با آسمان (خط آسمان) توجه نمود.
- در هنگام طراحی خط آسمان باید به حالت تداعی شونده به وسیله آن و رابطه فرهنگی، اقلیم و عملکرد با آن توجه نمود.
۱۰. «شهر، کودک و زمین بازی»: برای طراحی زمین بازی باید به ازای هر کودک حداقل ۴ متر مربع زمین در نظر گرفته شود. در زمین بازی باید انواع متنوعی از واحدهای بازی در جهت انواع فعالیت‌ها (بالا رفتن، سرخوردن، خریدن، چرخیدن، تاب خوردن، بازی با شن، نشستن و غیره) در نظر گرفته شود. زمین بازی باید دارای انواع مختلف وسایل بازی باشد و چندین نوع آنها متحرک باشند. زمین بازی باید بسته به تعداد کودکان دارای ۳۰ تا ۵۰ درصد فضای باز (فضای بدون وسیله می‌آورد. بنابراین در صورت وجود تپه باید آن را حفظ کرد. از تپه برای نصب سرسره بر روی آن با شرایط ایمن، جدایی مکان‌های بازی و کنترل باد در فضای می‌توان استفاده کرد. ارتفاع تپه باید حداقل ۲/۵ مترو شیب آن حداً کثر ۳۰ درجه در نظر گرفته شود. در طراحی زمین بازی باید به شرایط اقلیمی محل توجه شود. در این فضای منفی شرایط نامطلوب را کاهش داد بلندی زمین تاثیرات منفی شرایط نامطلوب استفاده نمود. نحوه استقرار و بر عکس از شرایط مطلوب استفاده نمود. نحوه استقرار وسایل بازی مشکلاتی ایجاد می‌کند. بنابراین در مناطقی که آب و هوای خیلی سرد دارند باید با تمهدیاتی مانند استفاده از عناصر چوبی و یا پوششهای پلاستیکی را کاهش داد. زمین بازی باید با توجه به نیازهای رشد احساسات کودک را بر می‌انگیزد و نشانه و سمبولی است برای شناخت فضای اومی شود. طراحی نمایی زیبا و با هویت و با رعایت مقیاس کودکان تاثیر روانی شاخص و حساب شده دارد. برای طراحی نما باید به شرایط فرهنگی - اجتماعی محیط، رابطه نما با اقلیم و شرایط آب و هوایی محیط و شرایط فیزیکی محیط توجه کرد. احکامی پیرامون ویژگی‌های عناصر بصری نمای ساختمانها عبارت است از:
- برای طراحی اشکال بر روی زمینه نما در صورت نبودن و به تفاوتی بین آنها، می‌توان از فرو رفتگی و یا برجستگی شکل نسبت به زمینه استفاده کرد (ایجاد عمق):
 - شکل و زمینه نما را می‌توان در یک یا چند لایه طرح کرد.
 - با استفاده از لایه‌های شفاف می‌توان اشکالی را از اعمال بر روی زمینه نما آورد.
 - با تغییر مصالح و استفاده از رنگهای هماهنگ می‌توان در پوسته نما، تنوع ایجاد کرد.
 - با استفاده از رنگهای متضاد (مثل تقابل رنگ سیاه و سفید) می‌توان در یک پوسته یکنواخت ایجاد عمق نمود.
 - می‌توان از مصالح و رنگ برای نمایش ساختار ساختمان مثلاً حدود طبقات، خط زیر پنجره‌ها و یا کاربری فضاهای استفاده نمود.
 - برای طراحی نما به لبه برخورد بنا با بستر (خط زمین) توجه نمود.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۱۸

شکل ۶. محل‌های نشستن و پله‌ها متناسب با ابعاد بدن کودک؛ مأخذ: طالبی و میر مقتدایی، ص ۶۰.

دری شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۱۹

روابط از طریق ارتباط بین آموخته‌های پیشین و تجارب فعلی آنها باشد، زیرا کودکان در چنین محیطی کم‌کم مجموعه‌ای از اطلاعات و معلومات را که بر پایه آموخته‌های قبلی آنها شکل گرفته است، سازمان خواهند داد که خود اساس دانسته‌های آتی کودک را پایه‌ریزی خواهد کرد. از سویی دیگر، در طراحی فضای عماری برای کودکان توجه به ابعاد زیر ضروری است:

۱. «نور و روشنایی»: یکی از اصول عماری در تامین آسایش بعدی است در تاثیرات روانی آن در انسانها متفاوت است. تحقیقات نشان داده که نور طبیعی و شفاف بر روی حواس کودکان تاثیر مثبتی دارد. از دید انسانها این فضاهای دوستانه و شاد هستند و دقت عمل و تمرکز حواس را افزایش می‌دهد و باعث ایجاد تنوع و تاکید فضایی می‌گردد.

۲. «سر و صدا»: کودکان صدای را دوست دارند و به طور کلی صدای ملایم به تخیل کودکان عمل می‌کند. اما صدای ناشی از ترافیک کاربری‌های تجاری و کارگاه‌ها از صوات نامطلوب فضای کودکان است.

۳. «تهویه»: برای کار کردن در فضاهای کودکانه تهویه خوب ضروری است: ۱. تعیین سطح محل و قوع باز نسبت به جهت فرش بادها؛ ۲. استفاده از مصالح مناسب در جداره‌ها؛ ۳. استفاده از گیاهان و درختان جهت تهویه طبیعی محیط پیرامون.

در واقع فضاهای شهر برای کودکان باید مشتمل باشد بر: ۱. «فضاهای طبیعی»: مانند درخت واب و موجودات زنده که اساسی ترین و مهمترین فضا را برای کودکان تشکیل می‌دهد.

۲. «فضاهای باز»: فضاهای گستردگی که بچه‌ها می‌توانند به اندازه دلخواه در آن بدوند و انرژی‌های درونشان را تخلیه کنند.

۳. «فضای راه‌ها»: راه‌ها و جاده‌ها قبل از حضور ماشین، زمین اصلی بازی بچه‌ها بودند راههایی که بچه‌ها در آن هم‌دیگر را ملاقات می‌کنند و شبکه‌ای که فضاهای متنوع را به هم وصل می‌کنند.

۴. «فضاهایی ماجراجویانه»: فضاهایی پر از پیچیدگی که تجسم تخیل کودکان به واسطه بودن در این فضاهای تقویت می‌شود.

کودکان و با توجه به شرایط سنی آنان به بخش‌های مختلفی تقسیم شود. خردسال‌ترین کودکان باید به مکان‌هایی دسترسی داشته باشند که بدون برخورد با کودکان دیگر و صدمات احتمالی بتوانند دراز بکشند، غلت بخورند و بخزنند. ارتباط بصری بین قسمت‌های مختلف به دلیل این که امکان دیدن فعالیت‌های کودکان دیگر برای هرگروه سنی به وجود می‌آورد تاثیر مثبتی در فرآیند رشد اجتماعی کودک دارد.

۱۱. «پوشش کف فضا»: استفاده از ریگ، خاک رس یا خاکهایی که حالت محکمتری دارند برای شکل دادن به مکان بازی‌ها مناسب است، ولی محله‌ایی که احتمال افتادن کودکان خردسال وجود دارد بهتر است با ماسه نرم، خاک اره و یا مواد نرم دیگر پوشانده شود. البته برای انتخاب کفپوش بهتر است شرایط آب و هوایی منطقه را در نظر داشت. مواد مورد استفاده کفپوش نباید تیز، برنده و سخت باشند. در صورت لزوم تعویض کفپوش هر چند مدت برای حفظ سلامت کودکان ضروری است. ماسه نیز به عنوان کفپوشی راحت برای کودکان مناسب است. اگر چه معایبی نیز دارد، ممکن است در اثر فعالیتهای تند و تیز بچه‌ها وارد چشم یا کفش آنها شود. مسیرهای عبوری و راه‌های مربوط به اسباب بازی‌های چرخ‌دار می‌توانند از سطوح سخت، مانند بتن، سنگ و غیره باشد. سطوح بین لوازم بازی بهتر است چمن باشد. سطوح اطراف و زیر لوازم بازی، اگر ارتفاع سقوط از وسیله بازی بیشتر از ۶۰ سانتی متر باشد، باید از نوع پوشش‌های جاذب ضربه و غیر مترکم، مانند شن، ماسه، براده‌های چوب و غیره باشد. سطوح جاذب ضربه نباید زیر و سایل متحرک قرار گیرند. در موارد غیرقابل اجتناب عمق آن باید حداقل ۳۰ سانتی‌متر بوده، سطح آن همواره تراز باشد و مراقبت‌های لازم برای برداشتن اشیای تیز و خط‌ناک صورت پذیرد.

نتیجه‌گیری و جمعبندی

رسالت اصلی طراحی و مدیریت شهری می‌باشد تبدیل این فضاهای شهری به محل تعاملات اجتماعی کودکان و محیط نمادین جهت افزایش حس تعلق آنها باشد؛ به عبارت دیگر، طراحی این فضاهای می‌باشد در راستای کمک به کودکان برای شناخت مفاهیم، کارکردها و

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۲۰

۳. ارتقاء حس همنوع دوستی و کمک به کودکان در شناخت سایر اعضاء جامعه و کارگروهی با سایرین حتی با باورها و عقاید متفاوت. ۴. ارتقاء منابع مالی و انسانی از طریق جذب مشارکت مردمی و درنتیجه کاهش مشکلات مربوط به مدیریت شهری از طریق مشارکت. ۵. تقویت مسئولیت پذیری و آموزش کودکان در محیطی سالم با توجه و رسیدگی مسئولان و دست اندر کاران ساخت محیط‌های شهری. ۶. ارتقاء همکاری اجتماعی و افزایش حس تعلق ساکنین و ایجاد و تقویت پایه‌های جامعه مدنی از طریق تقویت مشارکت کودکان.
- همچنین می‌توان گفت که بر اساس نتایج این تحقیق، زمینه‌های مشارکت سازی برای حضور کودکان در حوزه مدیریتی و برنامه‌ریزی عبارتند از:
۱. بحث‌های کودکان باید جدی‌گرفته شود و می‌باشد با ارزیابی صحیح با کمک خود آنها، دلایل رد یا قبول آن مشتمل توضیح داده شود.
 ۲. کودکان می‌باشد از نتایج تصمیمات اتخاذ شده و چگونگی نتایج حاصله مطلع شوند و همچنین فرصت کافی برای پرسش از نحوه حصول نتایج نیز در اختیار داشته باشند.
 ۳. کودکان می‌باشد فرصت تجسم بخشیدن به عقایدشان را داشته باشند. البته در این راستا، کودکان باید از تصمیمات قبلی مطلع بوده و اطلاعات شفاف و کافی برای تصمیم‌گیری در اختیار داشته باشند و از عواقب و نتایج تصمیم نیز مطلع شوند.
 ۴. کودکان می‌باشد فرصت بیان نقطه نظراتشان در موقعیت‌های مختلف تصمیم‌گیری را داشته باشند.
- در پایان می‌توان گفت که پیشنهادات کلی در رابطه با استانداردهای فضای بازی کودک مشتمل است بر:
۱. رعایت ابعاد و اندازه‌های استاندارد جهت حفظ ایمنی (خصوصاً رعایت تناسب انسانی ارگونومی و آنتروپومتری);
 ۲. استقرار مناسب وسایل بازی بر حسب گروههای مختلف سنی با توجه به نیازهای جسمی و روحی آنها، همچنین انتخاب وسایل مناسب جهت بازیهای گروهی استقرار نیمکتهایی مجاور زمین بازی جهت استراحت
۵. «فضاهای مخفی»: که استقلال کودکان از طریق این فضاهای مخفی رشد می‌یابد.
۶. «ساختمانهای بازی»: فضاهایی هستند که با ساختار بازی‌های متفاوت برای کودکان طراحی می‌شوند.
- برای بسترسازی حضور کودکان و نوجوانان در مدیریت شهرها باید به موارد زیر توجه کرد: در حال حاضر ابتکارات زیادی برای درگیر نمودن کودکان و نوجوانان در اداره امور محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی همراه با پاره‌ای پیشنهادات کلیدی برای دولت‌ها در خصوص چگونگی مشارکت معنادار آنان وجود دارد. این رویکرد به ویژه برای تشخیص و ارزیابی اثربخشی برنامه‌ریزی انجام شده جهت حمایت از تغییر سیاست‌های دولتی و سازمانی به کار می‌رود. دولت‌ها برای مرفوع نمودن نیازهای اساسی شهر و تلقی نمودن جوانان به عنوان شهروند و ثروت حیاتی جوامع خود، به توسعه و افزایش برنامه‌هایی که در آنها مشارکت بیشتری برای کودکان و جوانان تعریف شده باشد، نیاز دارند. به عبارت دیگر می‌توان راهکارهای زیر را در تسهیل مشارکت کودکان موثر دانست:
- نهادینه سازی فرهنگ مشارکت در اقسام مختلف جامعه و آموزش‌های مداوم به گروه‌های مختلف سنی.
 - تدوین برنامه عملکرد کودکان و جوانان برای دولت محلی با توجه به ویژگی‌ها و ظرفیت‌های خاص آن
 - ایجاد ساختار حمایتی دولت محلی در تمامی سطوح بویژه دولت محلی و نظارت همه جانبه بر اجراء حمایت از مشارکت فعال کودکان.
 - تاسیس موسسات رسمی در راستای تحقق اهداف مشارکتی کودکان.
- با توجه به تعریف جامعه دوستدار کودک که در آن جامعه‌مداری، کودک مداری و رویکرد پایین به بالا در جامعه و التزام رعایت حقوق کودکان بخصوص حق مشارکت ایشان، از نتایج مثبت مشارکت مردمی می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: ۱. افزایش بازدهی و صرف هزینه‌های کمتر و ارتقاء احساس مسئولیت کودکان و سایر ساکنین در خصوص محیط پیرامون. ۲. تقویت اعتماد به نفس در کودکان و تشویق آنان به کار در کنار بزرگترها و ایجاد بستری برای داشتن جامعه‌ای مشارکتی و پایدارتر.

- تراکم در مسکن و وضعیت تحصیلی کودکان دبستانی، نشریه شماره ۲۹۷ - مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، تهران.
۷. بهروزفر، فریبرز (۱۳۸۰) مبانی طراحی فضاهای باز نواحی مسکونی در تناسب با شرایط جسمی و روانی کودکان، تهران، مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن.
۸. پورعفر، محمدرضا و هادی محمودی نژاد (۱۳۸۹) بررسی تحلیلی چگونگی برانگیزش آفرینشگری کودکان در طراحی فضاهای محوطه‌های شهری با تأکید بر رابطه «خلاقیت» و «طراحی کالبدی» فضاهای بازی کودکان، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۵، صص ۶۲-۸۲.
۹. پیاشه، ژان (۱۳۸۲) تربیت به کجا ره می‌سپارد، ترجمه دکتر منصور و دکتردادستان، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
۱۰. پیام یونسکو (۱۳۷۱) خشونت، شماره ۲۷۳، تهران؛ سازمان ملی یونسکو در ایران.
۱۱. تکاپو منش، شیده (۱۳۷۹) اصول و مبانی طراحی فضاهای آموزشی در مقطع دبستان، نشرشد.
۱۲. دریکسل، دیوید، ترجمه مهندوش توکلی (۱۳۸۶) ایجاد شهرهای بهتر با کودکان و جوانان، نشر دیبا، تهران.
۱۳. رازجویان، محمود (۱۳۷۶) نگاهی به ائتلاف معماری و علوم رفتاری در نیم قرن گذشته، مجله صفه، سال ششم، شماره ۲۳، تهران، انتشارات دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی.
۱۴. رستگار امیر، راهنمای طراحی شهری دوستدار کودک، نمونه موردی ارتقاء کیفیت بسترها فضایی واحدهای همسایگی تامرسه برای کودکان ۷ تا ۱۲ سال، ۱۳۸۷ - پایان نامه
۱۵. رفیعیان، مجتبی و علی عسگری (۱۳۸۱) فضاهای شهری و سالمندان، همایش سالمندان و شهر.
۱۶. شاتو، ژان (۱۳۷۶) مریبان بزرگ، ترجمه: غلامحسین شکوهی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران
۱۷. شاطریان، رضا (۱۳۸۷) طراحی و معماری فضاهای آموزشی، انتشارات سیمای دانش، تهران.
۱۸. شاه آبادی فراهانی، حمیدرضا (۱۳۸۲) مقدمه‌ای بر ادبیات کودکان: بحثی در شناخت مفهوم دوران کودکی، ۹، شماره ۴.
- کودکان؛
 ۳. ایجاد تنوع در کاربرد وسائل بازی مانند ساخت وسائل متحرک و یا وسائل تخلیلی، آموزشی و غیره، همچنین یکنواخت نبودن وسائل از نظر رنگ، جنس و فرم؛
 ۴. استقرار آبخوریهای مناسب در اطراف زمین بازی کودکان؛ و
 ۵. رعایت مسائل بهداشتی به نحو بسیار دقیق در زمین بازی کودکان؛ و
 ۶. هماهنگی طرح با وسائل و تولیداتی که در ارتباط با زمین و وسائل بازی قرار دارد،
 ۷. به کارگیری سطح طبیعی زمین جهت طراحی‌های موفق و الزامی نبودن استقرار اشیاء و اجسام اضافی در زمینهای بازی و گاه انتخاب طرح‌های ساده و بدون پیچیدگی با استفاده از خطوط منحنی؛
 ۸. استفاده از پرچین و گیاهان زینتی بدون خار و غیرسمی جهت آشنایی بیشتر کودکان با طبیعت؛
 ۹. استفاده از عایقهای صوتی طبیعی یا مصنوعی جهت ممانعت از ورود صدای مزاحم به محوطه بازی و
 ۱۰. همچنین جلوگیری از خروج سر و صدای کودکان بیرون از محوطه بازی؛
- منابع و مأخذ**
۱. اف. نلر، جرج (۱۳۶۹) هنر و علم خلاقیت، ترجمه سید علی اصغر مسدد، انتشارات دانشگاه شیراز، شیراز.
۲. اکرمی، غلامرضا (۱۳۸۲) بررسی و مقایسه آموزش معماری منطبق با دیدگاه لنگ با حرفه آموزی معماری سنتی در ایران، مجموعه مقالات دومین همایش آموزش معماری، دانشگاه تهران.
۳. آمابلی، ترزا (۱۳۷۹) شکوفایی خلاقیت کودکان، مترجمین: حسن قاسم زاده، پروین اعظمی، تهران، نشرنو.
۴. آمابلی، ترزا (۱۳۷۱) شکوفایی خلاقیت کودکان، ترجمه حسن قاسم زاده، انتشارات دنیای نو، تهران.
۵. امیری، شعله و سمانه اسعدی (۱۳۸۶) روند تحولی خلاقیت در کودکان، نشریه تازه‌های علوم شناختی، سال ۹، شماره ۴.
۶. بهروز فر، فریبرز و دیگران (۱۳۷۸) رابطه همسازی

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

۳۲۲

- تهران، انتشارات کانون پرورشی فکری کودکان و نوجوانان.
۱۹. شعاعی نژاد؛ علی اکبر (۱۳۷۹) ادبیات کودکان، انتشارات اطلاعات، تهران.
۲۰. علومی، شیما (۱۳۹۰) طراحی پارک در راستای خلاقیت کودک؛ پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، به راهنمایی کیانوش سوزنچی.
۲۱. قبریان، منیر (۱۳۸۳) کودک و شهرنشینی، انتشارات سازمان شهرداریها، تهران.
۲۲. کامل نیا، حامد (۱۳۸۸) دستور زبان طراحی محیط‌های یادگیری، نشر سبحان نور، تهران.
۲۳. کامل نیا، حامد؛ حقیر، سعید (۱۳۸۸) الگوهای طراحی فضای سبز در شهر دوستدار کودک نمونه موردی شهر دوستدار کودک بم، باغ نظر، شماره دوازده، سال ششم، پاییز و زمستان ۱۳۸۸.
۲۴. کرونر، والتر (۱۳۸۵) معماری برای کودکان، ترجمه دکتر احمد خوشنویس و المیرا میر رحیمی، نشر گنج هنر، تهران.
۲۵. گلکار، کورش (۱۳۸۰) مولفه‌های سازنده کیفیت در طراحی شهری، نشریه صفحه شماره ۳۲۵.
۲۶. لافون، بی یرلویی رابت (۱۳۶۹) آنچه باید درباره ریشه‌های روانی رفتار کودکان خود بدانید؛ ترجمه: محمد حسین سروی، تهران، انتشارات همگام.
۲۷. مطلق زاده، رویا (۱۳۷۹) وسایل بازی کودکان، معاونت خدمات شهری شهرداری تهران، سازمان زیبا سازی.
۲۸. منصوری، سید امیر (۱۳۸۹) چیستی منظر شهری (بررسی تاریخی تحولات مفهومی منظر شهری در ایران)، ماهنامه منظر، شماره ۹.
29. Abu-Ghazze, Tawfiq(1998),Children's use of the street as playground, Journal of Environment and behavior, 30, 799-831
30. Alexander ,Christopher, Ishikawa Sara, Silverstei,Murray (1977) , A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction,USA
31. Blinkert,Baldo(2004);Quality of the city for children: chaos and order ; Journal of Children Youth and Environment;No:14;99-112;Retrieved 29 June, 2006 from <http://www.colorado.edu/journals/cye>.
32. Chawla,L. & Heft, H. (2002), Children's